

*De rol van subjectieve data in het
planningsproces.*

***De potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met
de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter
bevordering van een beweegvriendelijke omgeving.***

Rick Bruinsma
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen
Bachelor Technische Planologie
07-01-2013

Titel: De rol van subjectieve data in het planningsproces

Ondertitel: De potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving.

Auteur: Rick Bruinsma

r.bruinsma6@rug.nl

bruinsma3@gmail.com

studentnummer: 1717057

Opleiding: Bachelor Technische Planologie

Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

Begeleidster: dr. F. Niekerk

Groningen, januari 2013.

**rijksuniversiteit
groningen**

Voorwoord

Een onderdeel van de bachelor Technische Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen is het schrijven van een bachelorscriptie. Het door de begeleidster dr. Niekerk aangedragen thema van het onderzoek is de 'beweegvriendelijke omgeving', een omgeving die mensen aanzet tot meer fysieke activiteit. Het onderzoek focust zich op de rol van subjectieve data binnen de Nederlandse ruimtelijke planning en wat een rol als een soortgelijk instrument als de hotspotmonitor kan betekenen binnen dit thema.

De onderzoeker was zelf niet bekend met dit begrip en besloot daarom over te gaan op een voorgesteld onderwerp: de hotspotmonitor en de subjectieve data die dit instrument verzameld. In het eerste onderzoeksvoorstel lag de nadruk op het ontwerpen van een nieuw instrument. Echter bleek toen dat een medestudent zich met hetzelfde onderwerp bezig hield. In overleg met de begeleidster is toen besloten te kijken naar de rol van subjectieve data in het planningsproces. Tevens is besloten te kijken wat mogelijk subjectieve informatie, verkregen met het nieuwe instrument, zou kunnen betekenen in de planvorming.

Voor het tot stand komen van deze scriptie wil ik mijn supervisor, dr. F. Niekerk bedanken voor de begeleiding en waar nodig het voorzien van adviezen voor het onderzoek. Daarnaast wil ik dhr. Nieveen van de gemeente Assen, dhr. Kamps van de gemeente Tynaarlo, dhr. van der Reijden van het RIGO research en advies, dhr. Sijsma van de Rijksuniversiteit Groningen en mevr. Rotstein en mevr. Kuiper van de Grontmij bedanken voor de tijd die ze hebben vrijgemaakt voor een interview.

Rick Bruinsma,

Groningen, februari 2013.

Samenvatting

Burgerparticipatie speelt een steeds grotere rol in de ruimtelijke planning van Nederland. Door middel van communicatie kan men informatie verzamelen, sociale relaties vormen en ontwikkelen en meningen en gevoelens kunnen worden uitgedrukt. De communicatieve planningstheorie geeft weer op welke wijze de communicatie een rol kan spelen in de ruimtelijke planning en met welke voorwaarden men rekening dient te houden. Een instrument dat burgers de kans geeft hun mening te geven over hun omgeving, is de hotspotmonitor.

Het doel van dit onderzoek is inzicht te krijgen naar de potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving. Het onderzoek geeft antwoord op de onderzoeksvraag: *'wat is de potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving?'*. Om deze potentie in te kunnen schatten, is eerst het ruimtelijk beleid van Nederland in beeld gebracht. Hierbij is er gekeken naar communicatieve planning, de fasering van de planningscyclus, de verschillende plantypen, de rol van subjectieve data in de ruimtelijke planning en de evaluatie ex ante van beleidsinstrumenten. Vervolgens is er een analyse gemaakt van de hotspotmonitor en is dit gekoppeld aan de theorie over de ruimtelijke planning in Nederland. Vervolgens zijn een viertal partijen gesproken om de te kijken hoe subjectieve data in de praktijk wordt meegenomen in ruimtelijke plannen. Ook hier is weer gekeken naar de plantypen, de planningscyclus en mogelijk andere instrumenten.

Hieruit komt voort dat een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving wel degelijk potentie heeft. Het thema de beweegvriendelijke omgeving heeft geen prioriteit bij partijen, maar voor partijen die ruimtelijke plannen opstellen kan het toch interessant om te weten waarom iemand een bepaalde fietsroute verkiest boven de andere of waarom mensen de auto prefereren boven andere modaliteiten. Als je dit met een instrument kan analyseren, kan het zeker relevant zijn voor het ruimtelijk beleid van de gemeente. Daarbij kunnen problemen die in de samenleving spelen over een bepaalde situatie en die nog niet bekend zijn bij de overheid, in beeld worden gebracht door het analyseren van de verzamelde subjectieve data. Uit het onderzoek komt tevens naar voren dat het instrument als onderdeel van een groter instrument dat de beleving van een wijk in beeld brengt, een rol kan spelen in de ruimtelijke plannen.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1: Aanleiding en probleemstelling.....	pag. 5-6
1.2: Doelstelling.....	pag. 6
1.3: Vraagstelling.....	pag. 6-7
1.4: Methodologie.....	pag. 8-10
1.4: Stappenschema onderzoek.....	pag. 8
1.4.1: Omschrijving methodologie.....	pag. 8-9
1.4.2: Interviews.....	pag. 9-10
1.4.3: Reflectie op verzamelde data.....	pag. 10
1.5: Conceptueel model.....	pag. 11-12

Hoofdstuk 2: De Nederlandse ruimtelijke planning

2.1: Communicatieve planning.....	pag. 13-16
2.2: Fasering in het planningsproces.....	pag. 16-18
2.3: Plantypen.....	pag. 18-20
2.4: Subjectieve data in de ruimtelijke planning.....	pag. 20-21
2.5: Evaluatie ex ante van beleidsinstrumenten.....	pag. 21-22

Hoofdstuk 3: De hotspotmonitor

3.1: Waarom is de hotspotmonitor ontwikkeld?.....	pag. 23
3.2: De ontwikkeling van de hotspotmonitor.....	pag. 24-25
3.3: Hoe werkt de hotspotmonitor?.....	pag. 25-26
3.4: De sterke en zwakke punten van de hotspotmonitor.....	pag. 26
3.5: Koppeling aan de theorie en conclusies.....	pag. 27-28

Hoofdstuk 4: Subjectieve data in de ruimtelijke planning: de praktijk

4.1: De beweegvriendelijke omgeving in de praktijk.....	pag. 29-30
4.2: Instrumenten om subjectieve data te verzamelen.....	pag. 30-33
4.3: De positie van subjectieve data binnen de planningscyclus.....	pag. 33-34
4.4: De geschiktheid bij de type ruimtelijke plannen.....	pag. 34-36
4.5: Potentie instrument.....	pag. 36-37

Hoofdstuk 5: Conclusies, aanbevelingen en reflectie

5.1: Beantwoording deelvragen en hoofdvraag onderzoek.....	pag. 38-40
5.2: Conclusies onderzoeker.....	pag. 40
5.3: Reflectie op het onderzoek.....	pag. 41
5.4: Advies voor vervolgonderzoek.....	pag. 41-42

Literatuur.....	pag. 43-44
-----------------	------------

Bijlage 1: De hotspotmonitor.....	pag. 45-46
-----------------------------------	------------

Bijlage 2: De interviews

Interview Sijtsma.....	pag. 47-50
Interview Nieveen.....	pag. 51-53
Interview Rotstein en Kuiper.....	pag. 54-56
Interview van der Reijden.....	pag. 57-59
Interview Kamps.....	pag. 60-62

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding en probleemstelling

In Nederland neemt het percentage mensen met overgewicht jaarlijks toe. Volgens de cijfers van het CBS is het tussen 2000 en 2009 met 3% toegenomen, waarbij in ogenschouw moet worden genomen dat het overgewicht voornamelijk bij mannen is toegenomen (CBS, 2012). Overgewicht kan verschillende oorzaken hebben. Zo kan het genetisch bepaald zijn, is het een gevolg van een slecht voedingspatroon of komt het door een gebrek aan beweging (Groenendijk, 2009).

Overgewicht heeft niet alleen persoonlijke gevolgen. In het rapport *Het economisch gewicht van overgewicht*, opgesteld door Klink, Rosenmöller en Polder in 2008, worden een aantal financiële gevolgen van overgewicht in beeld gebracht. Zo waren de zorgkosten van overgewicht in 2003 geraamd op 1,2 miljard euro, ongeveer 2% van de totale zorgkosten in dat jaar. De Raad voor Volksgezondheid en Zorg heeft daarnaast in 2002 een schatting gemaakt van de productiviteitsverliezen als gevolg van overgewicht. Deze zijn geschat op twee miljard euro. Ten slotte is er in 2005 ook nog een globale schatting gemaakt van de meerkosten van ziekteverzuim door overgewicht. Deze zijn voor mensen met overgewicht 588 miljoen per jaar (Klink, Rosenmöller en Polder, 2008).

Het is daarom voor overheden ook relevant om te kijken naar maatregelen die overgewicht kunnen beperken of kunnen voorkomen. Vanuit planologisch perspectief kunnen ruimtelijke interventies, die fysieke activiteiten stimuleren, een rol spelen. Engbers, de Vries en Pierik hebben in het rapport *Criteria beweegvriendelijke omgeving* bijvoorbeeld een lijst met criteria aangegeven die de beweegvriendelijkheid van een omgeving aangeven. Deze criteria zijn onderverdeeld in een aantal groepen elementen: de openbare ruimte, groen, straten/wegen/fietspaden/wandelpaden, pleinen, speelaccommodaties en multifunctionele sportaccommodaties (Engbers, de Vries en Pierik, 2010).

Naast deze objectieve kant van de beweegvriendelijke omgeving is er ook een subjectieve belevingskant van de burger zelf. Doordat er in Nederland de afgelopen decennia een verschuiving van blauwdrukplanning naar communicatieve planning is geweest, is deze subjectieve data belangrijk voor de ruimtelijke planning. Subjectieve

data kan de belangen en voorkeuren van de burger in beeld brengen. Er is er een instrument ontwikkeld die een subjectieve beleving, de aantrekkelijkheid van een plek, in beeld brengt: de hotspotmonitor. De hotspotmonitor (HSM) is een web-gebaseerde enquête waarmee snel grote groepen mensen kunnen worden gevraagd naar aantrekkelijke plekken. De HSM kan hierdoor een rol spelen bij de ruimtelijke besluitvorming en het onderzoek hieraan vooraf. Zou de HSM een dergelijke functie kunnen hebben om de subjectieve kant van de beweegvriendelijke omgeving in beeld te brengen en als instrument kunnen dienen voor de ruimtelijke plan- en besluitvorming?

1.2 Doelstelling

Door de toename van het aantal mensen met overgewicht in Nederland en de financiële en persoonlijke gevolgen hiervan, is het noodzakelijk om te kijken welke maatregelen overgewicht kunnen verminderen of voorkomen. Meer fysieke activiteit kan hierbij een rol spelen. Een beweegvriendelijke omgeving kan de fysieke activiteit van de mensen bevorderen. De hotspotmonitor is een instrument dat misschien kan helpen om de subjectieve belevingskant van de beweegvriendelijkheid van een buurt in beeld te brengen en eventueel aan kan geven welke interventies de beweegvriendelijkheid verbeteren. Maar welke rol kan de hotspotmonitor spelen als instrument voor de ruimtelijke planning? Het doel van dit onderzoek is inzicht te krijgen naar de potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving.

1.3 Vraagstelling

Het doel van het is te kijken naar de potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving.

De onderzoeksvraag:

-Wat is de potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving?

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden zijn een aantal deelvragen opgesteld. Deze deelvragen zullen worden toegelicht en er zal aangegeven worden hoe deze deelvragen een plaats hebben binnen het onderzoek.

Deelvragen:

-Wat is de hotspotmonitor, wat zijn de sterke en zwakke punten van de verkregen informatie en welke rol speelt het binnen de ruimtelijke planning?

Bij het beantwoorden van deze deelvraag zal er een beschrijving van het instrument zelf worden gegeven en zal de HSM worden geëvalueerd.

- Op welke wijze kunnen de subjectieve data die een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving levert, gebruikt worden in de ruimtelijke planning?

Bij het beantwoorden van deze deelvraag zal er gekeken worden naar de mogelijkheid om de subjectieve data en de resultaten die het instrument levert te implementeren in het ruimtelijke beleid en zal er een korte analyse gemaakt worden van partijen voor wie de subjectieve data betreffende de beweegvriendelijke omgeving interessant kan zijn.

- Zijn er andere instrumenten of methoden waarbij subjectieve data in het planningsproces wordt gebruikt?

Bij het beantwoorden van deze deelvraag zal er gekeken worden naar andere instrumenten die subjectieve data verzamelen en zal er gekeken worden hoe deze informatie wordt meegenomen in het planningsproces.

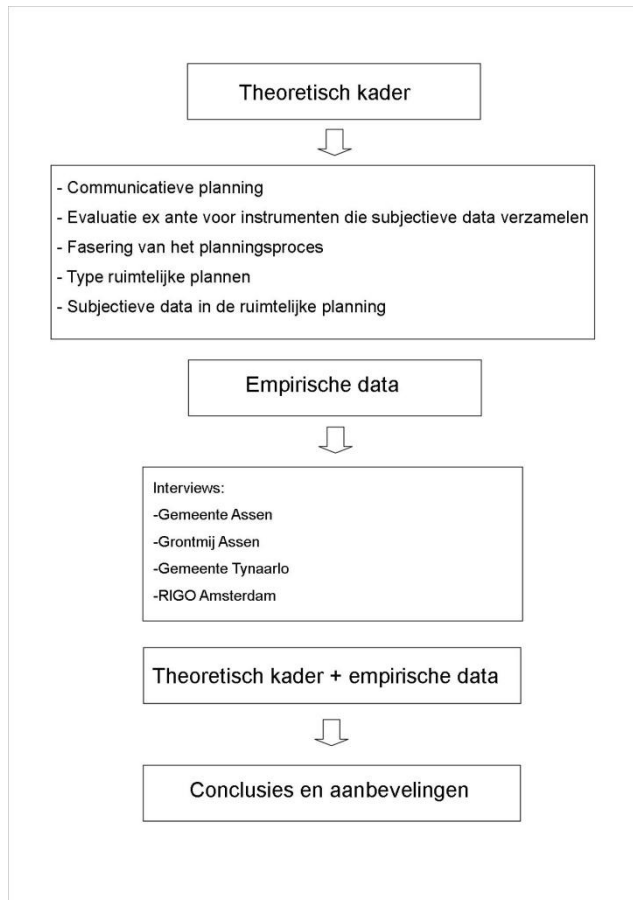
- In welke fase van het planningsproces kan subjectieve data een rol spelen?

Bij het beantwoorden van de deelvraag zal de nadruk op de fasering van het planningsproces en zullen de type ruimtelijke plannen in beeld gebracht worden. De type ruimtelijke plannen kenmerken zicht door schaalniveau, een tijdsduur en een planobject.

- Bij welk type plannen en kan een dergelijk instrument interessant zijn om subjectieve data te verkrijgen?

Bij het beantwoorden van deze deelvraag zal er gekeken worden voor welk type plannen de subjectieve data relevant kan zijn.

1.4 Methodologie

Figuur 1.1: Stappenschema onderzoek

1.4.1 Omschrijving methodologie

Om de hoofd- en deelvragen van het onderzoek te beantwoorden, zal er zowel primaire als secundaire data verzameld moeten worden. De primaire data zullen voornamelijk verzameld worden door het houden van interviews. Om een beter beeld te krijgen van de hotspotmonitor, is er gekozen om een van de oprichters van de hotspotmonitor te interviewen. Het instrument kan bij een dergelijk interview geëvalueerd worden. Heeft de hotspotmonitor de gewenste resultaten opgeleverd, zijn er onvoorziene problemen ontstaan of kunnen de verzamelde gegevens in twijfel worden getrokken? En wat is de rol van de hotspotmonitor in de ruimtelijke planning? Daarnaast kunnen ruimtelijke planners geïnterviewd worden naar hun opinie over de potentiële rol van een instrument als de hotspotmonitor om subjectieve informatie te verkrijgen. En wat is volgens hen de rol van subjectieve data in de hedendaagse ruimtelijke planning? Daarbij kan ook de fasering van het ruimtelijk planningsproces aan bod komen. Waar kunnen subjectieve

data in het planningsproces volgens hen een rol spelen? Een instantie dat zelf subjectieve data verzameld kan een beeld scheppen van de aanwezige instrumenten om subjectieve data te verzamelen en kan eventueel de potentie van een nieuw instrument inschatten. De secundaire data zal voornamelijk verzameld worden door middel van het analyseren van wetenschappelijke teksten. Hierbij kan er gekeken worden naar de hedendaagse type ruimtelijke plannen, de rol van subjectieve data in de ruimtelijke planning en de fasering van het planningsproces. Daarnaast zal secundaire data de basis vormen voor het hoofdstuk over de hotspotmonitor.

1.4.2 Interviews

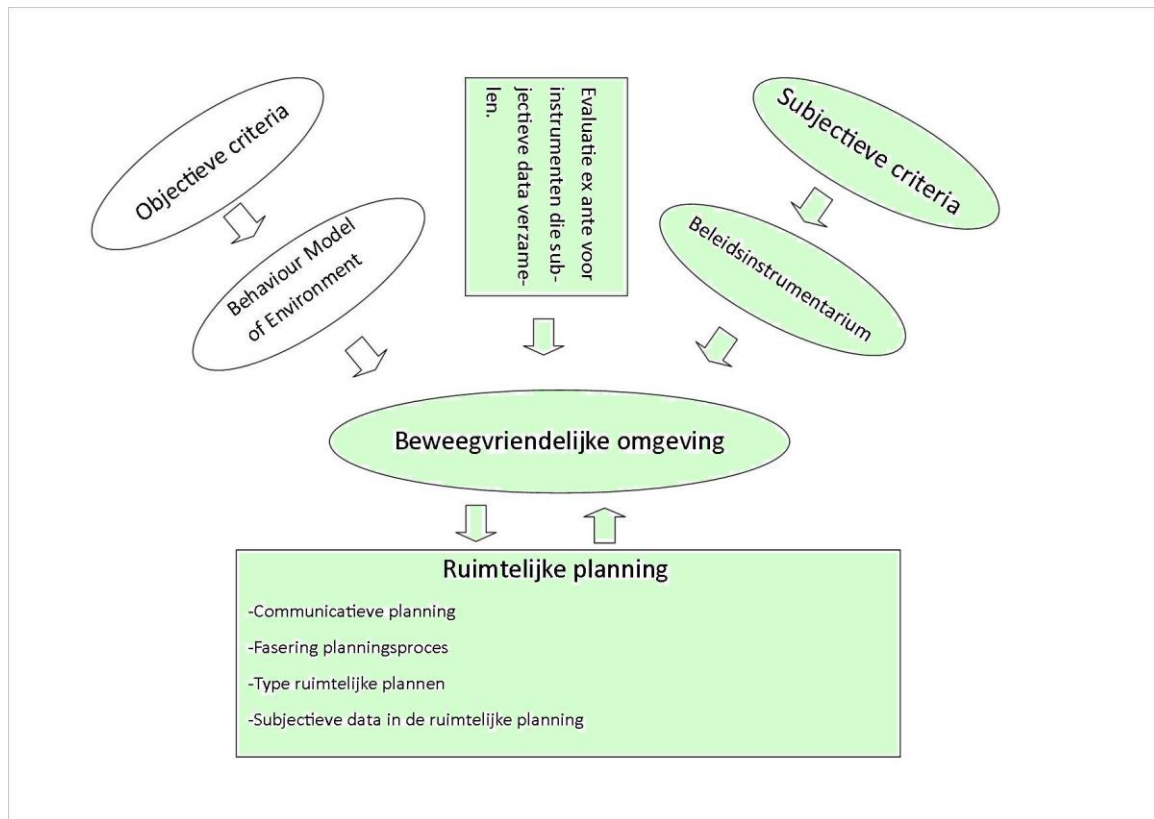
Ook kan een interview met een direct betrokkene bij het opzetten van de hotspotmonitor (HSM) informatie geven over de sterke en zwakke punten van het instrument. Tegen welke problemen is men aangelopen bij het opzetten van het instrument, wat zijn de sterke en zwakke punten bij de verkregen informatie en welke rol speelt het/ kan het instrument in de ruimtelijke planning. Er is voor dit onderzoek gekozen om dr. Sijsma te interviewen. Hij is een van de oprichters van de hotspotmonitor en omdat hij werkt aan faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen in Groningen was dit de snelste stap. Dit interview is afgenomen samen met een student die bezig is met het ontwikkelingen van een instrument dat subjectieve data vergaart betreffende de beweegvriendelijke omgeving. Om de visie van een planoloog in beeld te brengen, is dhr. Nieveen van de gemeente Assen geïnterviewd. Assen is een gemeente met 67.000 inwoners gelegen in de provincie Drenthe. Er is gekozen voor dhr. Nieveen, omdat hij een persoonlijk bekende van de onderzoeker is en er hierdoor snel een afspraak gemaakt kon worden. Het derde interview is gehouden met dhr. Kamps van de gemeente Tynaarlo. Dhr. Kamps is, net als dhr. Nieveen, beleidsadviseur bij een gemeente in de provincie Drenthe. De gemeente Tynaarlo is een middelgrote gemeente met ongeveer 35.000 inwoners en ligt niet ver van de gemeente Assen af. Er is voor deze gemeente gekozen, omdat er gezocht is naar een gemeente nabij Assen met een inwonersaantal dat enigszins in de buurt komt van die van de gemeente Assen. Het vierde interview is gehouden met dhr. van der Reijden van het RIGO. Door onderzoek, kennisontwikkeling en beleidsondersteuning draagt het RIGO bij aan de kwaliteit van besluitvorming. Het is een interessante partij voor dit onderzoek, omdat zij zelf ook onderzoek doen voor overheden en hierbij subjectieve data verzamelen. Dit interview is telefonisch afgenomen. Ten eerste door weinig beschikbare tijd bij de geïnterviewde en een

naderende deadline bij de onderzoeker. Daarnaast waren de afstand Groningen-Amsterdam en de eventuele kosten ook een barrière. Het vijfde interview is gehouden met mevr. Rotstein en mevr. Kuiper bij de Grontmij Assen. Rotstein is stedenbouwkundige en Kuiper is planoloog binnen de Grontmij. Op deze wijze krijg je van twee verschillende kanten de visie van de Grontmij te horen. De Grontmij is daarnaast een commerciële instantie en voor dit onderzoek is het ook relevant om te kijken hoe een commerciële instantie omgaat met subjectieve data in de ruimtelijke plannen.

1.4.3 Reflectie op de verzamelde data

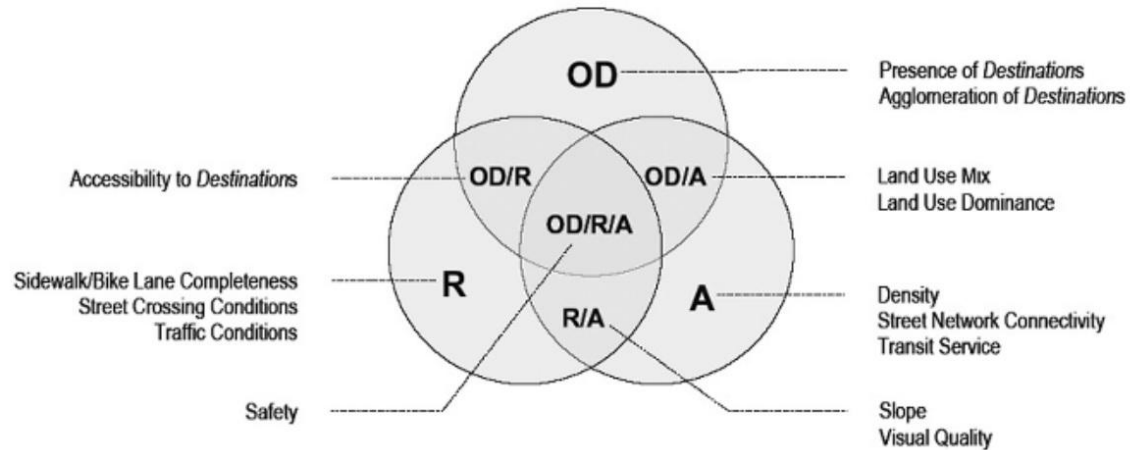
De literatuur die gebruikt is voor het hoofdstuk van over de Nederlandse ruimtelijke planning komen allemaal uit wetenschappelijke boeken of komen uit reeds gepubliceerde wetenschappelijke artikelen. De literatuur is dus eerst een aantal keer beoordeeld en gekeurd voordat het gepubliceerd is. Dit versterkt de wetenschappelijkheid van de literatuur. Bij interviews is er altijd een risico dat niet alle informatie wordt verkregen of dat de geïnterviewde door een eigen voorkeur of visie subjectieve informatie geeft. Daarnaast loop je als onderzoeker het risico dat een ontwerper van een product misschien minder kritisch op het product zal zijn dan dat een buitenstaander dat is. Ook heeft binnen dit onderzoek de situatie voorgedaan dat de interviewer en de geïnterviewde elkaar voor het interview al uit persoonlijke kringen kennen. Hierdoor liggen de verhoudingen tussen de geïnterviewde en de interviewer anders dan wanneer deze elkaar niet kennen. Toch heeft het voor dit onderzoek geen gevolgen gehad voor het verloop van het interview en de verkregen informatie. Het afnemen van een telefonisch interview heeft zijn nadelen. Het is lastig om het gesprek op te nemen, omdat de verschillende apparatuur op elkaar storen. Daarnaast heeft de onderzoeker ervaren dat het gesprek, mede door de onderlinge afstand, minder soepel verloopt dan wanneer de geïnterviewde en de interviewer samenkomen in een ruimte.

1.5 Conceptueel model

Figuur 1.2: Conceptueel model

Het conceptueel model geeft een overzicht van de verschillende stappen die in dit onderzoek worden genomen. Voor dit onderzoek zijn de groen gearceerde onderdelen van relevantie. De basis van dit onderzoek is het begrip “de beweegvriendelijke omgeving”. Er zijn in verschillende onderzoeken al allemaal objectieve criteria gevonden waaraan een omgeving moet voldoen om als beweegvriendelijk te worden aanschouwd. Een theorie die dit ondersteunt is het Behaviour Model of Environment. Dit model geeft de omgevingsfactoren weer die van invloed zijn op fysieke activiteiten buitenshuis, waarbij de nadruk ligt op fietsen en wandelen. Tevens geeft het model de gebieden weer waarbij interventies deze fysieke activiteiten ondersteunen. De drie componenten van de omgeving om wandelen en fietsen te stimuleren zijn: origin/destination (OD), route (R) en area (A) (Lee & Moudon, 2004).

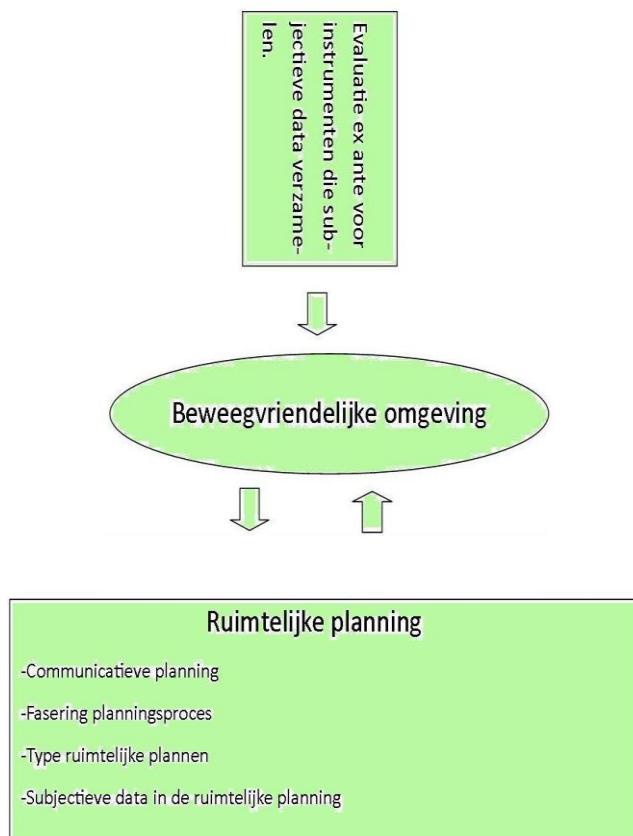
Figuur 1.3: Behaviour Model of Environment. (Lee en Moudon, 2004: pag. 152)

Een verplaatsing heeft altijd een startlocatie en een doellocatie. Deze doellocatie is afhankelijk van het doel van de verplaatsing. Voor transportdoeleinden zijn de start- en doellocatie vaak verschillend, terwijl dit bij recreatieve verplaatsingen gelijk kan zijn (Lee en Mourdon, 2004). Een route kent zowel kwalitatieve als fysieke kenmerken. De kwalitatieve kenmerken duiden zich in gevoel van veiligheid, de beleving van de route en de aantrekkelijkheid van de omgeving. De fysieke kenmerken zijn bijvoorbeeld de mate van verkeer, het aanwezig zijn van wandel- of fietspaden of de hoeveelheid stoplichten. Bij area draait het om de kenmerken van het gebied zelf. De plaatselijke activiteiten, de bebouwingsdichtheid en het straatnetwerk zijn kenmerken van area. Maar ook hier speelt beleving een rol. Ook het gebied zelf kan een gevoel van veiligheid geven of de aantrekkelijkheid weergeven (Lee en Moudon, 2004).

Dit onderzoek focust zich echter voornamelijk op de subjectieve data en welke rol deze binnen het planningsproces kunnen hebben. Er zijn verschillende instrumenten die subjectieve data binnen een thema verzamelen. De hotspotmonitor is een instrument dat subjectieve data verzameld betreffende natuurgebieden in Nederland. In dit onderzoek zal er gekeken worden naar instrumenten die deze subjectieve data verzamelen en zal er gekeken worden naar de mate waarin deze data in de ruimtelijke planning wordt meegenomen. Er zal ingegaan worden op de fase van het planningsproces waarbij subjectieve data een relevante rol kunnen spelen en zal er ingegaan worden op het type plannen waarvoor subjectieve data een basis kan zijn bij het planontwerp.

Hoofdstuk 2: De Nederlandse ruimtelijke planning

De laatste jaren is er veel veranderd binnen het spectrum van de ruimtelijke planning in Nederland. Een nieuwe Wet ruimtelijke ordening, in werking getreden op 1 juli 2008, heeft voor een aantal wijzigingen gezorgd. Deze wijzigingen hebben voornamelijk tot gevolg gehad dat overheden tegenwoordig bestemmingsplannen, structuurvisies en inpassingsplannen kunnen opstellen. Elk van deze plannen hebben verschillende kenmerken als het planobject, de tijdsduur van het plan en de territoriale eigenschappen. Burgerparticipatie en communicatie spelen ook een steeds grotere rol in de ruimtelijke planning. Communicatieve planning leidt tot een groter aandeel van betrokkenen die subjectieve informatie leveren aan het proces.

Figuur 2.1: Relevante deel conceptueel model.

De positie van dit hoofdstuk binnen het onderzoek richt zich voornamelijk op het middenstuk van het conceptueel model uit hoofdstuk 1. Communicatieve planning, de evaluatie ex ante van een instrument, de fasering van het planningsproces, de type ruimtelijke plannen en subjectieve data in de ruimtelijke planning komen aan bod. Daarbij zal de relevantie voor elk van deze thema's binnen het onderzoek aangegeven worden. In paragraaf 3.5 zal de hotspotmonitor gekoppeld worden aan de theorie uit dit hoofdstuk.

2.1 Communicatieve planning

Burgerparticipatie speelt een steeds grotere rol in de ruimtelijke planning van Nederland. Door middel van communicatie kan men informatie verzamelen, sociale relaties vormen en ontwikkelen en meningen en gevoelens kunnen worden uitgedrukt. De communicatieve planningstheorie is een perspectief op de ruimtelijke planning waarbij subjectieve informatie een rol speelt en geeft weer op welke wijze de communicatie een rol kan spelen in de ruimtelijke planning en met welke voorwaarden men rekening dient te houden. Omdat dit onderzoek zich focust op het vergaren van subjectieve data en de rol die deze data kan spelen in het planningsproces, is de communicatieve planningstheorie een theoretische basis voor dit onderzoek

Als grondlegger van de communicatieve planning wijst men voornamelijk naar de Duitse socioloog Habermas. Hij gaf aan dat in de huidige samenleving geen sprake was van communicatief handelen. Maatschappelijke communicatieprocessen zijn zodanig verstoord dat er een legitimering verschaft dient te worden van de onderdrukking van de heersende partij. Communicatie heeft volgens hem drie functies: informatie verzamelen, het vormen en ontwikkelen van sociale relaties met anderen en communicatie kan gebruikt worden om meningen en gevoelens uit te drukken (Edgar, 2006). Volgens Habermas is communicatief handelen alleen mogelijk wanneer er aan een aantal eisen wordt voldaan (de Roo en Voogd, 2004):

- de begrijpelijkheid van hetgeen door hem of haar gezegd wordt;
- de waarheid van datgene wat hij of zij meedeelt;
- de waarachtigheid van zijn of haar intenties;
- de juistheid van zijn of haar houding ten opzichte van de toehoorders.

Deze theoretische punten hebben uiteindelijk de basis gelegd aan het concept van communicatieve planning. Planning zou een proces van communicatie moeten zijn, waarbij alle deelnemers initiatieven kunnen ontplooiën. Dit moet zoveel mogelijk gebeuren op basis van gelijkwaardigheid. Het plan dient een communicatiestructuur te hebben waar burgers kunnen spreken of heden en toekomst om zo tot gemeenschappelijke rationele wilsvorming te komen. (de Roo en Voogd, 2004).

Forester was een van de pioniers die zich bezig hield met communicatieve planning. Hij observeerde het werk van planologen vanuit de theorie van Habermas. Volgens hem

bestaat het maken van beleid volledig uit communicatie en is het succes van beleid afhankelijk van de intenties van de verschillende actoren (Forester, 1989).

Volgens De Roo & Voogd is communicatie de enige manier om achter de belangen, doelen en perspectieven te komen van de verschillende actoren en door middel van communicatie kan de overheid proberen in te spelen op deze belangen. Bovendien verandert door communicatieve planning de rol van de overheid. De overheid bevindt zich in een moeilijke positie omdat zij niet meer de hoofdrolspeelster is bij beleidsvorming, maar tegelijkertijd het algemeen belang moet dienen. Daarbij geven zij aan dat communicatieve planning alleen zinvol is bij vraagstukken waarbij de verschillende betrokken actoren min of meer gelijkwaardige en wederzijds afhankelijke belangen hebben (De Roo & Voogd, 2004).

De communicatieve planningstheorie is voornamelijk bekritiseerd omdat het beschouwd wordt als een weinig realistisch ideaal. De maatschappijstructuur die verondersteld wordt is volgens de critici in werkelijkheid niet aanwezig, voornamelijk door thema's als beïnvloeding en wilsvorming. Wilsvorming kan daardoor omschreven worden als het vormen van een breed gedragen instelling waarbij men vrijwillig kan kiezen of besluiten tot een bepaalde handeling. Het proces van wilsvorming wordt omschreven als een proces waarbij soms veel tijd nodig is vanwege een inefficiënt werkproces of waarbij er tijd nodig is mensen te laten 'wennen' aan bepaalde oplossingen of oplossingsrichtingen. (de Roo en Voogd, 2004). Het 'wennen aan' is een belangrijk gegeven dat niet onderschat mag worden bij een plan of planvormingsproces. Hoewel succesvolle wilsvorming maar ten dele wordt bepaald door deze handelingen, zijn er zes verschillende stadia te onderscheiden waaruit het wilsvormingsproces is opgebouwd: openbaarmaking, aandacht, bevassing en leerprocessen, opbrengst, acceptatie van boodschap, vasthouden voor vervolg van persuasion en actie (de Roo en Voogd, 2004).

Mensen hebben volgens Festinger een sterk verlangen naar consistentie. Een nieuw element dat in strijd is met de huidige opvatting kan tot onbehagen leiden, wat ook wel de theorie van cognitieve dissonantie wordt genoemd (Festinger, 1957). Wilsvorming is daarom ook een belangrijk onderdeel van het proces om een maatschappelijk draagvlak te creëren.

Een ander thema dat volgens critici de ideale realiteit van Habermas tegenwerkt is beïnvloeding. Door ongelukkig optreden van de overheid of wanneer het eigen belang in geding is (NIMBY: Not in my backyard), kunnen beleidsvoornemens op weerstand stuiten van actoren. In de planning en in het besluitvormingsproces kan men door prikkels een 'meeloop-effect' creëren (de Roo en Voogd, 2004).

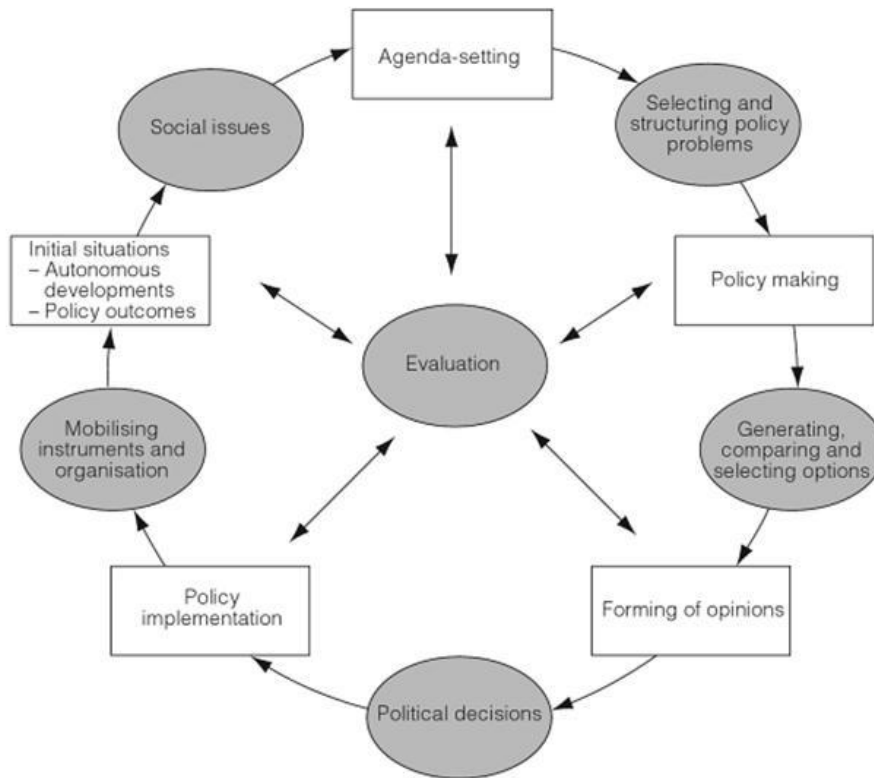
Een aantal van deze prikkels zijn: Aanhaken bij ongewenste feiten, argumenteren, belachelijk maken, citeren van deskundigen, compensatie, overdrijving, presentatie algemeenheden, rationalisatie, simplificatie en stilzwijgen.

De opkomst van communicatieve planning is een acceptatie van onzekerheid. Communicatie is de enige manier om de doelen, perspectieven en belangen van verschillende actoren in beeld te brengen (de Roo en Voogd, 2004). Door de toenemende participatie van verschillende actoren, worden de voorkeuren van de actoren meegenomen in het planningsproces. Hierdoor worden er, door het gebruik van communicatieve planning, belevingswaarden van actoren besproken en worden deze in beeld gebracht. Deze ontwikkeling heeft tot gevolg dat de rol van subjectieve data steeds groter wordt in de ruimtelijke planning.

2.2 Fasering van het planningsproces

Een proces bestaat uit verschillende activiteiten die in de ruimtelijke planning 'te verwachten zijn' (de Roo en Voogd, 2004). Er zijn ook plannen waarbij er maatschappelijke of politieke onzekerheid heerst. Er kunnen dan sessies met belangengroepen worden gehouden, persconferenties of aanbestedingen en het uitvoeren van onderzoek. Er zijn dus meerdere mogelijkheden voor de procesarchitectuur. Veelal is in eerste instantie een globaal activiteitschema van toepassing, het lineaire planningsproces.

Een van de meest toegepaste concepten is een planningscyclus waarbij er onderscheid wordt gemaakt tussen vijf verschillende stappen met de daarbij uit te voeren handelingen. Elk van deze stappen dient tevens geëvalueerd te worden. Deze vijf stappen zijn: agenda-setting, policy making, forming of opinions, policy implementations en initial situations (figuur 2.2).

Figuur 2.2: Planningscyclus (Crabbé, en Leroy, 2008. pag. 3).

Problemen zijn er in verschillende gradaties en de belangen zijn niet voor elke actor even relevant. Wanneer het probleem een niveau benadert dat verschillende partijen er problemen mee hebben, kan het op de politieke agenda geplaatst worden (stap 1). Wanneer het politieke agenda dermate vol raakt, worden de problemen vanzelf geselecteerd, waarbij het probleem met de grootste noodzaak de eerste prioriteit krijgt. Deze selectie leidt naar de tweede stap, het maken van beleid. In deze fase worden verschillende oplossingsrichtingen besproken en ontwikkeld. De verschillende oplossingsrichtingen worden in de derde stap besproken met de betrokken actoren die hun mening geven over de voorgestelde alternatieven. Hierbij dient men rekening te houden met de krachtverhouding tussen de verschillende sociale en politieke krachten in de samenleving. Deze stap leidt tot het nemen van beleidsbeslissingen. In de vierde fase van de planningscyclus wordt het beleid geïmplementeerd. Het besluit moet eerst geconcretiseerd worden: welk budget is nodig, welke wetgeving is van toepassing en welke partijen moeten gecoördineerd worden om het plan uit te voeren. Daarnaast speelt het maken van beleid zich op meerdere niveaus af en zijn er meerdere actoren betrokken. Daarom is het uitgevoerde plan soms afwijkend van het plan zoals dat in

theorie was vastgesteld. De laatste fase betreft het in beeld brengen van de effecten van het beleid. Deze effecten hebben betrekking op het gewijzigde gedrag van de samenleving of de omgevingseffecten die het beleid met zich mee hebben gebracht. Daarnaast kan het beleid ook nog autonome ontwikkelingen als economische groei, individualisatie en globalisatie tot gevolg hebben (Crabbé, en Leroy, 2008).

In de planningscyclus is er ruimte voor communicatieve planning. In de eerste fase kan een probleem op de politieke agenda worden gebracht wanneer er uit de gemeenschap een probleem wordt aangekaart. In de derde fase kunnen actoren daarnaast hun mening geven over de oplossingsrichtingen die door de overheid zijn voorgesteld. De bezwaren, alternatieve voorstellen en ideeën kunnen dan worden meegenomen bij het concretiseren van het plan of het beleid.

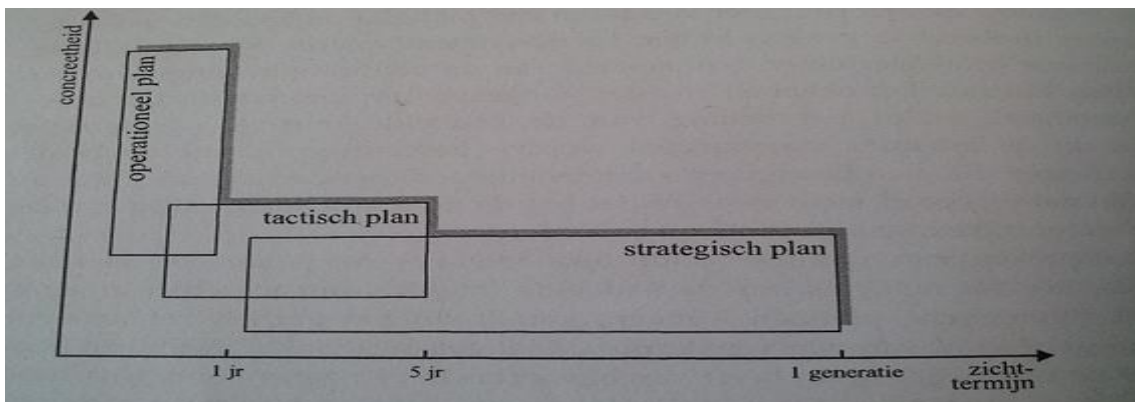
2.3 Plantypen

Ruimtelijk beleid is een geheel van handelingen over een ruimtelijk probleem. Een probleem kan een duidelijk karakter hebben waardoor de planning vaak gekarakteriseerd wordt naar planobject: ontgrondingsplanning, woningbouwplanning, bedrijventerreinplanning etc. Een plan heeft daarbij ook verschillende territoriale karaktereigenschappen: nationale, regionale of lokale planning. Tenslotte is er ook nog de looptijd van het plan: korte termijn-, middellange termijn- of lange termijnplanning. Deze indelingscriteria worden ook gemeenschappelijk aangetroffen (Voogd en Woltjer, 2006):

- Strategische planning: gericht op de lange termijn en heeft betrekking tot het grootste territoriale schaalniveau vanuit de optiek van de planningsinstantie.
- Tactische planning: gericht op de middellange termijn en heeft betrekking tot een ruimere territoriale schaal.
- Operationele planning: gericht op de korte termijn en een beperkte territoriale schaal.

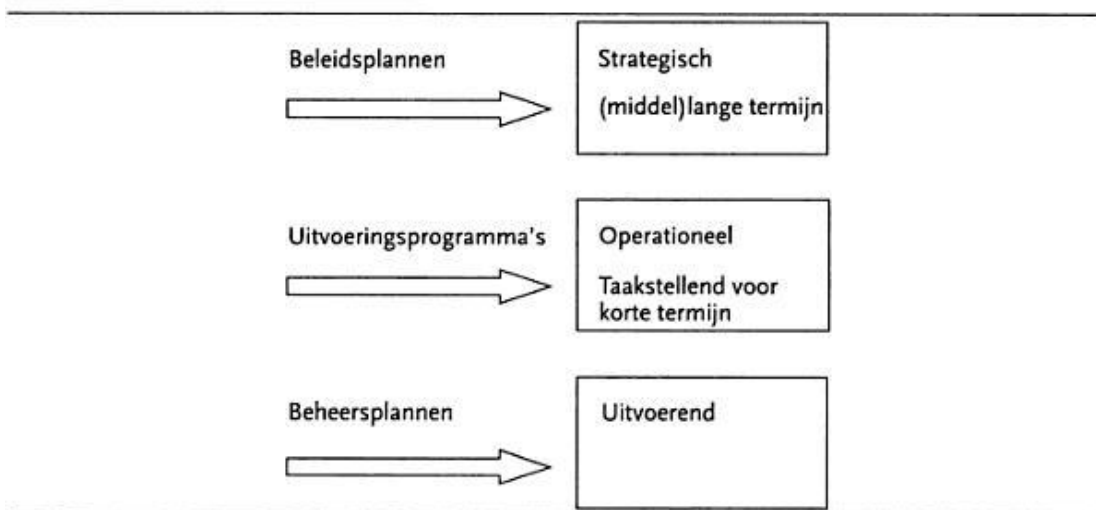
Het strategisch plan heeft een visionair karakter. Het gaat veelal om een plan dat politiek-bestuurlijke intenties in een beleidscontext wil weergeven waarin ambities voor diverse thema's staan aangegeven. Het plan moet wervend zijn, omdat het de verschillende partijen aan de bedoelde politiek-bestuurlijke intenties probeert te binden. Draagvlak mag niet worden genegeerd (de Roo en Voogd, 2004).

Vaak zijn strategische plannen te abstract voor concrete implementatie. Wanneer er voldoende draagvlak blijkt te zijn, worden de acties verwerkt in middellange, tactische plannen. Deze plannen brengen verschillende acties met elkaar in verband en koppelt ze aan de verschillende actoren. Tactische plannen worden vaak in een tijdsperspectief geplaatst en schatten de financiële inspanningen van de actoren in (de Roo en Voogd, 2004). Het operationele plan is het uitvoeringsplan van het tactische of strategische plan. Dit wordt uitgewerkt in een projectplan, waarin de concrete handelingen worden weergegeven.

Figuur 3.1: Relaties plantypen (de Roo en Voogd, 2006. pag. 98)

In de praktijk gebruikt men echter vaker de driedeling strategisch, operationeel en uitvoerend. Dit wordt gekoppeld aan beleidsplannen, uitvoeringsprogramma's en beheersplannen (Voogd en Woltjer, 2006).

Figuur 2.3: Planniveaus (Voogd en Woltjer, 2006. pag. 35)

Binnen dit onderzoek hebben de verschillende type plannen een centrale rol. Subjectieve data is namelijk niet geschikt voor elk type plan (Nieveen, Rotstein en Kuiper, bijlage 2, 2012). Een van de onderzoeksvragen heeft ook betrekking tot de geschiktheid van subjectieve data in ruimtelijke plannen, namelijk: *‘Bij welk type plannen en voor welke partijen kan een dergelijk instrument interessant zijn om subjectieve data te verkrijgen of eventueel te implementeren in het planningsproces?’*. In de interviews, verder uitgewerkt in hoofdstuk 4, zal ingegaan worden op de geschiktheid van de verschillende plantypen.

2.4 Subjectieve data in de ruimtelijke planning

Door de moderne, geautomatiseerde maatschappij ontstaat er steeds meer een gebrek aan sociale cohesie binnen een gemeenschap. Mensen zijn meer op zichzelf gefocust en zijn door ontwikkelingen als internet en televisie steeds onafhankelijker geworden. Een gebrek aan interactie en participatie kan hierdoor gevolgen hebben voor de omgeving (Green, 1999). Bij de ruimtelijke planning ligt de nadruk meestal op plannen die zich focussen op de langere termijn. De moderne gemoderniseerde samenleving heeft individualisme voorrang op gemeenschappelijke, duurzame doeleinden. Hedendaagse voordelen krijgen de voorkeur boven toekomstige voordelen (Jacobs, 1991).

Het uitwisselen van verschillende visies tussen burgers beïnvloeden bij individuen wat zij belangrijk achten in het leven. Publieke participatie kan een bevestigende rol hebben bij beleidsvoering, omdat er publieke waarden in het beleid mee worden genomen. De actoren kunnen lering trekken uit de verkregen subjectieve informatie en het leidt tot minder conflicten (Wilkins, 2003). Publieke participatie kan er tevens voor zorgen dat mensen van zichzelf en hun omgeving kunnen leren. Webler, Kastenholz en Renn omschrijven dit proces al ‘social learning’. Dit is het proces waarbij veranderingen in de sociale toestand ontstaan. Vooral veranderingen in het bewustzijn en de waarden van burgers raken verbonden met die van medeburgers. De individuen leren op deze wijze hoe ze gemeenschappelijke problemen op kunnen lossen op een wijze waarbij zowel feitelijke juistheid en normatieve toestemming verkregen wordt (Webler et al., 1995).

Het is belangrijk dat burgers bij het invullen van het instrument elkaars informatie kunnen inzien en hierover openlijk kunnen discussiëren. Deze uitwisseling van informatie kan

zoals zojuist aangegeven van invloed zijn op de gemeenschappelijke normen en waarden. Het uitwisselen van subjectieve data tussen burgers en de verkregen data kunnen een rol spelen in de ruimtelijke planning. Zoals eerder al aangegeven bij het hoofdstuk over de hotspotmonitor kan subjectieve data in een score worden omgezet. Deze score zegt iets over hoe mensen een bepaalde situatie of omgeving waarderen. In de ruimtelijke planning kan men rekening houden met hoog gewaarde locaties of situaties.

2.5 Evaluatie ex ante van beleidsinstrumenten

Beleids evaluatie, het geheel aan activiteiten waarbij het gaat om het zo feitelijk mogelijk beschrijven en waarderen van informatie betreffende het beleid, kan op twee momenten in het planningsproces worden uitgevoerd: evaluatie ex ante en de evaluatie ex post. In dit onderzoek zal er enkel gekeken worden naar de ex ante evaluatie, de evaluatie vooraf. Deze heeft betrekking tot het in structuur brengen van informatie over mogelijke beleidskeuzes en richt zich op de inhoud, processen of effecten van beleid (de Roo en Voogd, 2004).

Er zijn drie verschillende perspectieven op beleid met elk een eigen methode om het te evalueren: beleid als een doelgericht rationeel-samenvattend proces, beleid als politiek interactief proces en beleid als een institutioneel fenomeen (Carré en Leroy, 2008). Elk van deze perspectieven heeft zijn eigen effectiviteit (figuur 2.4).

<i>Perspective</i>	<i>Policy making is ...</i>	<i>Guiding metaphors</i>	<i>Success is ...</i>
Rationalism	Problem-solving oriented	Policy cycle (regulatory cycle in engineering)	Problem-solving
Interaction	Interaction between agencies and interests involved	Networks, stakeholders, negotiation, deliberation	Network constitution, exchange and convergence
Institutionalism	Functioning of regimes; institutional arrangements	Path dependency versus institutional change (transition)	Institution-building; institutional (change) capacity

Figuur 2.4: Effectiviteit van verschillende perspectieven (Carré en Leroy, 2008. pag. 26)

Voor dit onderzoek zijn het rationele perspectief en beleid als politiek interactief proces relevant. Het rationele perspectief is relevant omdat het doel van het instrument uiteindelijk het verbeteren van de beweegvriendelijkheid is. In het rationele perspectief wordt beleid gezien als een proces dat zich bewust en rationeel op het oplossen van het probleem richt. Rationeel refereert hierbij aan de methode, namelijk het zo effectief en efficiënt mogelijk oplossen van het probleem. Bij het rationele perspectief op beleid zijn een tweetal problemen belangrijk: de causale connectie tussen beleidsinspanningen en de mogelijke effecten en bijwerkingen van de inspanning. Bij het rationele zijn er veel methoden om antwoorden te verkrijgen op de vragen van de beleidsevaluatie. Een ex ante evaluatie binnen dit perspectief is het voorspellen van het effect en de efficiëntie. Een ex post evaluatie focust zich bijvoorbeeld op de gemeten efficiëntie van het beleid.

De evaluatie van het politiek interactieve proces betreft voornamelijk drie fases uit de planningscyclus uit 2.2. Om de *'agenda-setting'* te evalueren, dient men terug te vallen op verschillende modellen van *'agenda-setting'* en dient men er van uit te gaan dat het er een aantal barrières overwonnen dienen te worden die selectief de toegang tot de agenda blokkeren. De focus van de evaluatie is niet gericht op het oplossen van het probleem, maar om de manier waarop de politieke en maatschappelijke interactie plaatsvindt in beeld te brengen. Bij het evalueren van de *'policy formation'*-fase, gaat het voornamelijk om het in beeld brengen van de verhoudingen tussen de verschillende actoren. Stakeholderanalyses, machtsverhoudingen analyses en stakeholder mapping kunnen nuttige instrumenten zijn voor het verklaren en beoordelen van de beleidskeuzes. Beleidsevaluaties zijn hierdoor niet langer beperkt tot enkel het vergelijken van de doelen en de behaalde effecten. De derde fase uit de planningscyclus die betrekking heeft tot het politiek interactieve proces, is het *'policy implementation'*. Deze evaluatie is in tegenstelling tot evaluatie van de eerste twee fases ex post, het resulteert in een overzicht van waar, hoe en waarom de uitvoering is vastgelopen en waarom dit van te voren niet was verwacht.

Hoofdstuk 3: De hotspotmonitor

De hotspotmonitor is een instrument dat subjectieve data verzameld betreffende natuurgebieden in Nederland. Het is een online enquête waarmee men snel subjectieve data van grote groepen kan verzamelen over de aantrekkelijkheid van een natuurgebied. De verkregen informatie kan worden omgezet in een score waarmee de aantrekkelijkheid wordt weergegeven. Deze score kan bijvoorbeeld worden toegevoegd in een tabel als bijlage van een Milieueffectrapportage (Sijtsma, 2012). In dit hoofdstuk wordt ingegaan op wat de hotspotmonitor is, hoe deze werkt en zullen de sterke en zwakke punten besproken worden. De positie binnen van hoofdstuk 3 binnen het onderzoek richt zich op de rechter zijde van het conceptueel model uit hoofdstuk 1. De hotspotmonitor is een instrument dat subjectieve data vergaart. Het doel van dit hoofdstuk is te kijken hoe een dergelijk instrument een rol kan spelen voor het vergaren van subjectieve data betreffende de beweegvriendelijke omgeving.

3.1 Waarom is de hotspotmonitor ontwikkeld?

Beleving van de burger speelt een steeds grotere rol in de huidige ruimtelijke planning van Nederland. Echter komen lang niet altijd gedetailleerde subjectieve data terug in de ruimtelijke plannen (interview Sijtsma, 2012). Dit was een van de factoren waardoor de Rijksuniversiteit Groningen, Wageningen UR, de Ontwikkefabriek BV, en het Planbureau voor de leefomgeving een instrument hebben ontwikkeld dat snel grote hoeveelheden subjectieve data via een online enquête kan vergaren. Laten is ook Natuurmonumenten mee gaan doen aan de ontwikkeling van het instrument.

Een tweede reden waarom de hotspotmonitor is ontwikkeld, is de toenemende vraag naar kosten-batenanalyses van landschappen. Bij deze kosten-batenanalyses is het moeilijk of te definiëren hoe waardevol een gebied daadwerkelijk is. Bij projectevaluaties werd er een methode gebruikt om de landschapseffecten in te schatten, maar deze methode kost ongeveer €100.000 per evaluatie. Dit vergrootte het belang van een gestandaardiseerd en snel werkend instrument die door middel van een score de waarde van een natuurgebied in beeld kan brengen (interview Sijtsma, bijlage 2, 2012).

3.2 De ontwikkeling van de hotspotmonitor

Omdat het instrument ruimtelijk heel specifiek moet zijn om een waarde aan een gebied te kunnen geven, diende het ontwerp van de hotspotmonitor aan een aantal ontwerpeisen te voldoen (Sijtsma et al., 2012). Allereerst moet de tool helder zijn in het gebruik en het definiëren van de effecten voor de bevolking op een bepaald schaalniveau, waarbij het welzijn van de bevolking telt. Voor projecten waarbij enkel lokale effecten kunnen optreden zijn ook alleen lokale voorkeuren relevant. De tweede ontwerpeis heeft betrekking tot het kiezen van de locatie. De locatie waarvan men de persoonlijke voorkeuren wil aangeven, moet helder en makkelijk aan te geven zijn. Om te voorkomen dat de waardering van een landschap ruimtelijk te vaag wordt en de waardering niet meer de juiste relatie legt met de persoonlijke voorkeuren, is de derde eis dat de tool zich niet enkele op hele landschappen mag richten. Daarnaast moet de tool zo ontwikkeld zijn, dat de vragen naar de persoonlijke voorkeuren op geen betere manier te verkrijgen zijn. De laatste eis is dat de tool de verschillende voorkeuren per regio kan onderscheiden (Sijtsma et al., 2012).

Het ontwerpen van de tool ging niet vlekkeloos. Om te bepalen of de software snel en duidelijk was, zijn er verschillende testversies geweest (Sijtsma et al., 2012). Nadat het instrument aan deze vijf ontwerpeisen voldeed, is de hotspotmonitor voor de eerste keer ingezet bij een landelijke evaluatie natuurverkenning. Hierbij heeft men een internetpanel ingeschakeld van 3600 respondenten op zes geclusterde locaties, die zo zijn samengesteld dat ze een juiste weerspiegeling van de samenleving geven. Bij deze eerste evaluatie was het nog mogelijk om meerdere markers in een scherm te plaatsen. Daarbij kwam het voor dat de gebruikers van de HSM de informatie bij een verkeerde marker invulde. Daarnaast ontstond er twijfel of er geen bepaald stramien in de vragen moet zitten. Moet je de geënquêteerden de mogelijkheid geven bij vraag vier te beginnen om vervolgens vraag twee in te vullen of moeten ze gewoon de stappen doorlopen zodat er geen vragen vergeten worden? Ook waren er in deze versie geen open vragen en kon men enkel een korte toelichting geven op de gemaakte keuzes (interview Sijtsma, bijlage 2, 2012).

In de tweede evaluatie, een evaluatie voor Natuurmonumenten, zijn er 1800 respondenten binnen Natuurmonumenten ondervraagd. Bij deze versie zijn open vragen toegevoegd en is er vanuit het managementperspectief van Natuurmonumenten de

vraag 'welk Natuurmonumentengebied bezoekt u vaak?' toegevoegd. Ook is men in deze versie afgestapt van een module gericht op recreatiemogelijkheden. Hierbij diende de respondent in percentages de recreatiemogelijkheden van het gebied weer te geven. Dit is omgezet in vijf recreatiemogelijkheden binnen een gebied waarbij de respondent aan kan geven welke voor hem in het gebied van toepassing zijn (interview Sijsma, bijlage 2, 2012).

3.3 Hoe werkt de hotspotmonitor? (versie 1.9, i.s.m. Natuurmonumenten)

De hotspotmonitor is een online enquête waarbij individuen aangeven hoe ze de natuur op een specifieke locatie waarderen. De voorwaarde aan de locatie is dat de locatie bestaat uit groen, natuur en/of water (Sijsma et al., 2012). De eerste stap van het invullen van de hotspotmonitor is het aangeven van de postcode van de respondent. Hierna wordt de respondent naar een kaart in Google Maps naar de desbetreffende locatie gebracht en wordt de locatie omgeven met een gebied met een straal van twee kilometer (afbeelding 1, bijlage 1). Deze afstand van twee kilometer is gekozen omdat dit ongeveer de loopafstand weergeeft (interview Sijsma, 2012). In het gearceerde gebied kan de respondent vervolgens een marker plaatsen. Er wordt ingezoomd op de desbetreffende locatie en vervolgens kan de respondent aangeven of men precies deze locatie bedoeld of dat het om het hele gebied gaat. Daarnaast kan men een cijfer van 1 t/m 10 geven aan de locatie of het gebied. Dit kan aangegeven worden rechts naast de kaart (afbeelding 2, bijlage 1). Hierop volgen een aantal vragen, waaronder een aantal open vragen, waarom men deze locatie waardeert. Bij de laatste twee vragen kan men aangeven welke activiteiten de respondent uitvoert op de locatie en wat de recreatiemotieven zijn (afbeelding 3, bijlage 1). Wanneer de vragen zijn beantwoord, krijgt de respondent de mogelijkheid ditzelfde te doen voor een locatie binnen de straal van twintig kilometer van de aangeven postcode. Deze twintig kilometer is gekozen omdat dit ongeveer de fietsafstand weergeeft (interview Sijsma, 2012). Wanneer dezelfde vragen zijn beantwoordt, krijgt de respondent de mogelijkheid om een locatie in Nederland te kiezen. In deze versie van de hotspotmonitor is een samenwerking met Natuurmonumenten gestart. Na het afronden van de vraag over een locatie in Nederland krijgt de respondent de keuze om een gebied van Natuurmonumenten te waarderen. Hier hoeft nog geen marker geplaatst te worden, maar moet men een op een Natuurmonumentlocatie klikken. (afbeelding 4, bijlage 1). De respondent kan vervolgens aangeven wat hij/zij waardeert aan het gebied en hoe vaak hij/zij dit bezoekt. Vervolgens

dienen er wat persoonlijke vragen over de gezinssituatie en de leeftijd ingevuld te worden. Vervolgens gaan de vragen over de recreatiekenmerken, de mediavorkeuren en de vrijetijdsbesteding van de respondent. Ten slotte wordt er gevraagd of de respondent op de hoogte wil worden gehouden van de resultaten. Ook is er de mogelijkheid aan te geven dat de respondent nooit een locatie bezoekt.

3.4 De sterke en zwakke punten van de hotspotmonitor

Een van de sterke punten van de hotspotmonitor is de gestandaardiseerde tool. Dit maakt het mogelijk dat het instrument ook in andere landen als Duitsland en Denemarken gebruikt kan worden (Sijtsma et al., 2012). Een ander groot praktisch voordeel is de gebruiksvriendelijkheid van het instrument. Door de drempels zo laag mogelijk te maken, zoals het gebruik van Google Maps, is de enquête ook toegankelijk voor mensen die minder handig zijn met kaarten en computers. Het instrument levert daarnaast kwantitatieve data, met een sterke ruimtelijkheid door de afstandsrelaties, die voorheen niet voor handen was. De hotspotmonitor kan ook een rol spelen binnen de ruimtelijke planning. Het instrument is bijvoorbeeld gebruikt om de natuurverkenningen te evalueren. Een onderdeel van de natuurverkenningen is beleving, welke natuur wordt er in Nederland hoog gewaardeerd. Daarnaast wordt de subjectieve informatie gedeeld met andere partijen als de Grontmij. Deze gebruiken de data in de planvorming en leveren zelf ook informatie voor de database van de hotspotmonitor. Op deze manier kan er van vele kleine projecten veel geleerd worden (interview Sijtsma, bijlage 2, 2012)

Het instrument heeft nog te weinig informatie vergaard om lokaal en regionaal de waardering van de omgeving in beeld te brengen. Alleen voor een aantal cases is er lokaal veel subjectieve informatie verzameld en meegenomen in de evaluatie. Toch kunnen er vraagtekens bij sommige informatie gezet worden. Een aantal respondenten heeft de volledige vragenlijst niet ingevuld of hebben de informatie bij een verkeerde marker geplaatst. In de eerste landelijke evaluatie natuurherkenning was hierdoor al bijna 10% van de informatie niet te gebruiken (interview Sijtsma, bijlage 2, 2012). Daarnaast is een aantal keer een betaald panel ingezet om de hotspotmonitor in te vullen, waarbij de respondenten geld krijgen voor de informatie die men geeft. Hierdoor kunnen mensen snel, onnauwkeurig en niet doordacht de hotspotmonitor invullen om zo snel mogelijk het geld te incasseren.

3.5 Koppeling aan theorie en conclusies

De hotspotmonitor kan sterk gelinkt worden aan de communicatieve planningstheorie. De verschillende perspectieven, voorkeuren en belangen van burgers over een natuurgebied kunnen snel via een online enquête verzameld worden. Deze kunnen dan meegenomen in het definitieve ontwerp van een plan of kunnen de 'waarde' van burgers van een natuurgebied in beeld brengen. Omdat het een anonieme, gebruiksvriendelijke online enquête is, ligt de drempel voor burgerparticipatie lager dan bij bewoneravonden in de wijk of gemeente. Tevens is de verkregen subjectieve data makkelijker in een score om te zetten dan de verschillende meningen die tijdens een bewoneravond aan bod komen.

De verzamelde subjectieve data speelt voornamelijk in de beginfase van de planningscyclus een rol. Wanneer een gebied erg laag scoort in de waardering van de burger, kan dit op een probleem wijzen. Een overheid kan het gebied dan op de agenda zetten en een aantal alternatieven voorstellen om het gebied aantrekkelijker te maken. Aan het eind van de cyclus, na het implementeren van het plan, kan een nieuwe waardering van de burger het beleid van de overheid evalueren. Is de waardering daadwerkelijk toegenomen of heeft de uitvoering van het plan geen effect gehad op de waardering van de burger?

De hotspotmonitor kan voornamelijk een rol spelen bij operationele plannen. Bij de concrete uitvoering van plannen is het soms noodzakelijk om te weten hoe een locatie gewaardeerd wordt. Omdat de gewogen waardering een specifiek natuurgebied betreft, is de hotspotmonitor voornamelijk in te zetten bij plannen op een lokaal niveau.

De hotspotmonitor kan in verschillende fases van een beleidsevaluatie inhaken. Binnen het rationele perspectief kan de hotspotmonitor helpen het beleid efficiënter te maken. Door de verzamelde waarden en voorkeuren van de burger in het planontwerp mee te nemen, kan dit later in de planningscyclus ervoor zorgen dat er minder weerstand vanuit de samenleving op het plan komt. Dit versnelt de planningsprocedure in een latere fase in de cyclus. Tevens kunnen subjectieve data mogelijke effecten van het beleid in beeld brengen. Door te kijken hoe de burger een natuurgebied waardeert en dat een bepaalde waardering voor natuur bijvoorbeeld leidt tot een intensivering van recreatie in een gebied, kunnen mogelijke recreatie-effecten van beleid in beeld gebracht worden.

Aan het eind van de planningscyclus kunnen de opnieuw gemeten waarden het beleid ex post evalueren. Men kan zien of de waardering van een gebied daadwerkelijk omhoog is gegaan of dat de recreatiemotieven daadwerkelijk gewijzigd zijn bij een bepaalde locatie.

De hotspotmonitor kan daarnaast leiden tot interactie tussen overheden en betrokkenen. Door de enquête in te vullen, kunnen burgers hun voorkeuren aangeven bij overheden die vervolgens deze subjectieve informatie mee kunnen nemen in hun ruimtelijke plannen. Daarom kan de hotspotmonitor ook een rol spelen binnen het perspectief van het politieke interactieve proces. Het invullen van de enquête kan er toe leiden dat de barrières die er zijn voordat een problematiek op de politieke agenda komt, verminderd worden. De afstand tussen de burger en de overheid wordt verkleind.

De hotspotmonitor heeft uitgewezen dat er op een snelle manier subjectieve data over een bepaalde locatie of situatie vergaard kan worden. Het is van belang dat bij het ontwerp van een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving aan de vijf ontwerpeisen wordt voldaan die zijn opgesteld bij het opzetten van de hotspotmonitor. Het sterke punt van de hotspotmonitor is de gebruiksvriendelijkheid van het instrument. Het nieuwe instrument moet rekening houden met de mogelijkheden waarmee men de locatie aan kan geven. Hoe gebruiksvriendelijker en makkelijker dit aan te geven is, hoe toegankelijker het instrument is voor de burger. Het instrument kan daarnaast het beste worden ingezet bij specifiek concrete, lokale en uitvoerbare plannen waarbij men de waardering van een bepaalde situatie in beeld wil brengen. Bij de hotspotmonitor is er buiten een aantal cases namelijk te weinig informatie verkregen op lokaal en regionaal niveau om er een goed onderbouwde conclusie uit te kunnen trekken. Bij de ontwikkeling van een nieuw instrument is het tevens belangrijk dat het een gestandaardiseerde tool is. Het instrument kan dan in meerdere landen een rol spelen en zo een grotere rol in de ruimtelijke planning verkrijgen.

Hoofdstuk 4: Subjectieve data in de ruimtelijke planning: de praktijk

In dit hoofdstuk zullen voorbeelden uit de praktijk gekoppeld worden aan de theorie uit hoofdstuk 2. Een viertal partijen is in interviews gevraagd of ze bekend zijn met 'de beweegvriendelijke omgeving', in welke fase van de planningscyclus subjectieve data volgens hen een rol speelt, voor welk type plannen subjectieve data geschikt is, op welke wijze ze zelf subjectieve data verzamelen en of ze potentie zien in een instrument dat data verzamelt voor de beweegvriendelijke omgeving. In paragraaf 1.4 vindt u de geïnterviewde partijen en de afwegingen die gemaakt zijn om te kiezen voor deze personen. Deze interviews zijn terug te lezen in bijlage 2. Het hoofdstuk heeft betrekking tot het groen gearceerde deel uit het conceptueel model uit paragraaf 1.5. Voorbeelden uit de praktijk zullen een koppeling maken tussen de beweegvriendelijke omgeving, subjectieve data, de theorie over de Nederlandse ruimtelijke planning en instrumentarium voor het verzamelen van subjectieve data.

4.1 De beweegvriendelijke omgeving in de praktijk

De beweegvriendelijke omgeving is als definitie niet bekend bij alle geïnterviewde partijen. Daarnaast speelt het ook geen centrale rol in de ruimtelijke plannen. De gemeente Assen geeft aan dat het stimuleren van fysieke activiteit in de ruimtelijke plannen geen prioriteit is, omdat de economische situatie de gemeente ertoe dwingt de focus te leggen op andere thema's als vervoersstromen in de stad.

De gemeente Tynaarlo is ook niet bekend met 'de beweegvriendelijke omgeving'. Wel is men, onder andere bij de afdeling sport, bezig met ideeën die fysieke activiteit stimuleren. Daarnaast is men bij het opzetten van uitbreidingswijken als 'de Bronnen' wel bezig de ruimte zo in te richten dat er ruimte is om te wandelen, fietsen of om de hond uit te laten. Dit doet men door de wijk in te bedden in de structuur van de dorpsranden.

Bij de Grontmij hanteert men een andere definitie, namelijk 'healing environment'. De bebouwde omgeving moet bijdragen aan zowel het fysiek, mentaal en sociaal welbevinden van gebruikers. Het stimuleren van fysieke activiteit binnen de ruimtelijke plannen is een onderdeel van 'healing environment'. Het aansporen van burgers om meer te bewegen hoeft niet enkel in grootse ruimtelijke plannen toegepast te worden.

Bij een zorginstelling in Friesland is men bezig om, in samenspraak met de buurt, een 'vitaliteitstuin' om de zorginstelling te maken. In de vitaliteitstuin spelen bewegen en gezondheid een grote rol. Daarnaast kan een veilige looproute naar basisscholen de jeugd al stimuleren om meer te bewegen.

Het RIGO research en advies is wel bekend met de definitie 'de beweegvriendelijke omgeving'. Zij zien bij hun onderzoeken wel terug dat bijvoorbeeld overgewicht van de burger een rol speelt in de ruimtelijke plannen van gemeenten. Ook in oudere onderzoeken kwam het thema al aan bod, al werd de oplossing toen meer vanuit verkeerskundig oogpunt gezocht. Het RIGO doet enkel onderzoek voor partijen, ze zijn niet betrokken bij het ontwerpen van de ruimtelijke plannen.

4.2 Instrumenten om subjectieve data te verzamelen

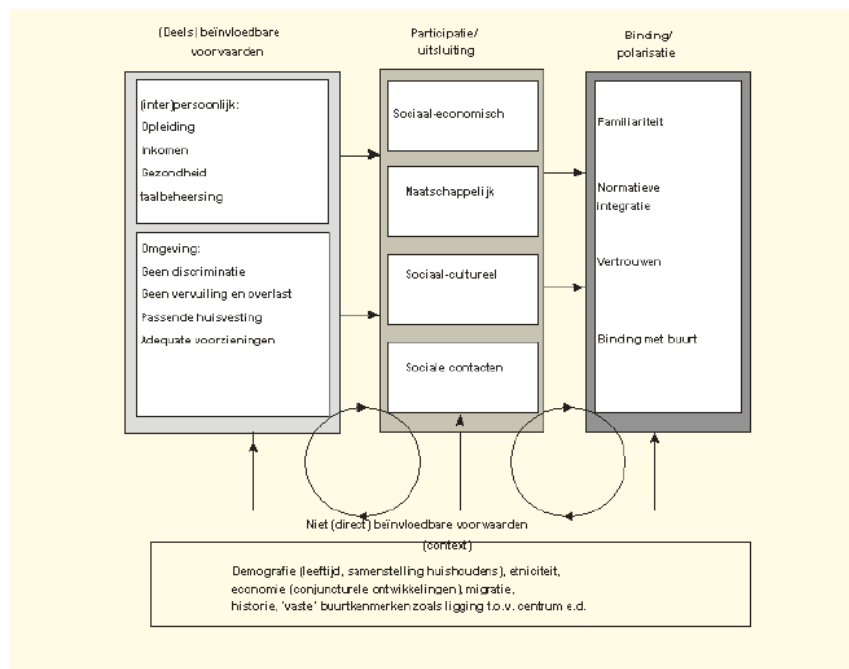
De subjectieve data wordt op dit moment voornamelijk verzameld via (online) enquêtes en bijeenkomsten voor bewoners en betrokkenen. De Grontmij bepaald haar respondenten op basis van de opdracht en kijkt welke methode om de data te verzamelen het meest geschikt is voor de opdracht. Voor de ene opdracht wordt de lokale burger door middel van een enquête ondervraagd, terwijl er soms ook enquêtegroepen gekocht worden. Hierbij kan bij een instantie een groep respondenten gekocht worden, die de samenleving weerspiegelen. Er is echter geen instrument dat de informatie verzameld en opslaat, er wordt ad hoc per opdracht data verzameld.

Ook het RIGO verzamelt haar subjectieve data via enquêtes en bijeenkomsten met bewoners en betrokkenen. Daarnaast organiseert het RIGO ook nog expertmeetings. De enquêtes worden voornamelijk 'op papier' afgenomen, omdat tot nu toe is gebleken dat de respons dan groter is dan bij een online enquête. Bij ontwikkelingen op een bepaalde locatie is het van belang om burgers op de specifieke locatie te ondervragen. Bij online panels wordt vaker een groep aangeleverd die de samenleving weerspiegelt, maar niet de bewoners van de locatie. Bijeenkomsten met bewoners en betrokken hebben wel dit lokale karakter. De respons is bij dit soort avonden echter kleiner dan bij enquêtes, het gemiddelde aantal respondenten ligt om en nabij de dertig.

De gemeente Tynaarlo verzamelt haar subjectieve data via bijeenkomsten met betrokken burgers en geïnteresseerden. Deze hebben een wettelijk verplicht karakter

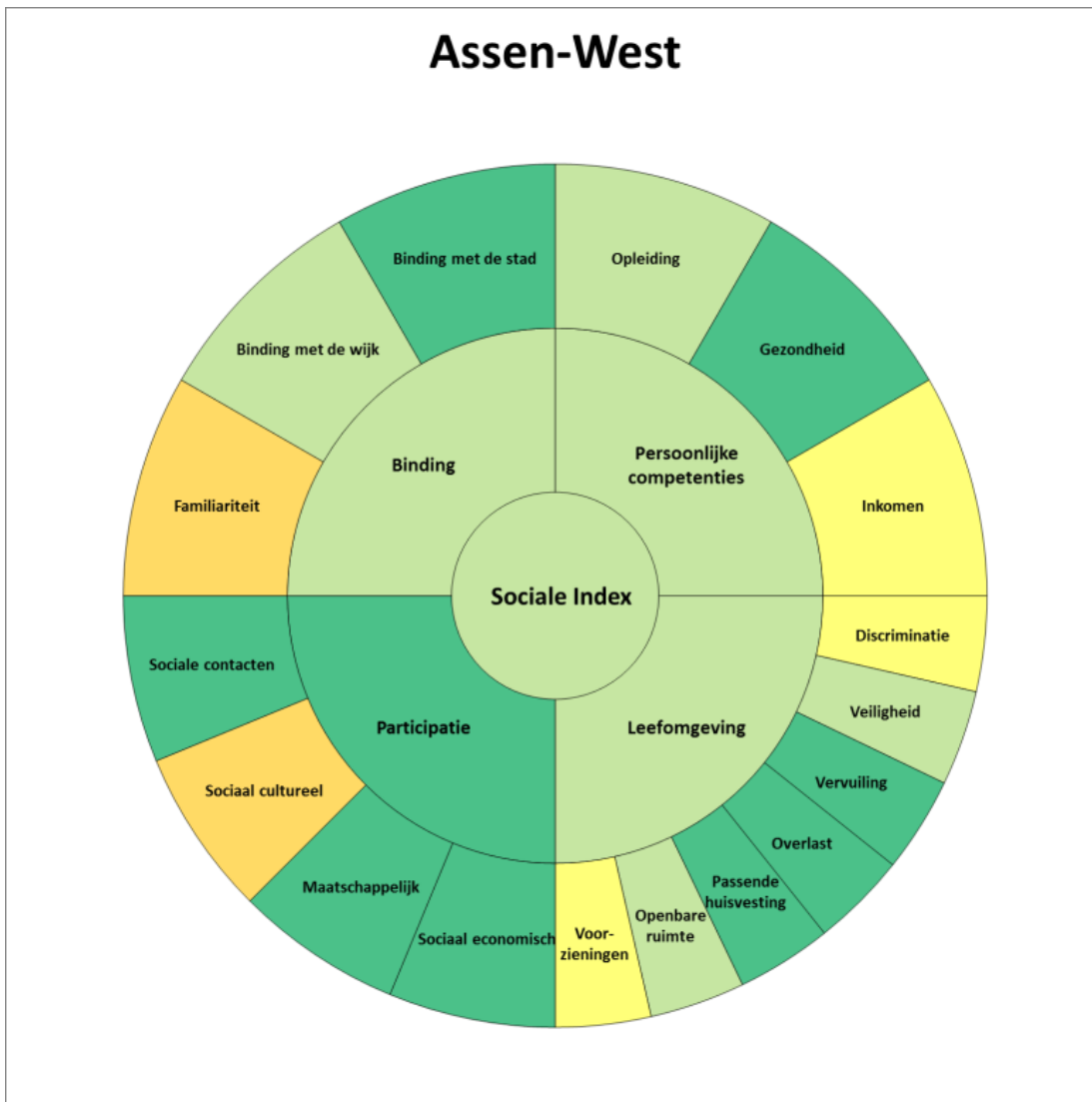
voor de gemeente. Bij zo'n bijeenkomst presenteert de gemeente een visie of plan en wisselt informatie uit en toetst of het plan of de visie overeenkomt met de wensen van de burger. De opkomst van dergelijke avonden kan sterk verschillen. Wanneer het een thema betreft dat sterk onder de bewoners leeft, is de opkomst om en nabij de tweehonderd man. Maar er zijn ook avonden, bijvoorbeeld bij het presenteren van een woonvisie, waarbij maar twintig mensen op komen dagen. Daarnaast werkt de gemeente met plattelandsfunctionarissen die werken vanuit de verschillende dorpen binnen de gemeente. Deze wonen jaarvergaderingen bij en peilen de opinie onder de bewoners. Tenslotte heeft de gemeente ook nog klankbordgroepen opgesteld, die samengesteld zijn uit lokale partijen als een historische vereniging, de ondernemingsvereniging en een aantal betrokken burgers. Bij deze klankbordgroepen komt naar voren waar de gemeente precies dingen moet ondernemen om aan de wensen te voldoen.

De gemeente Assen maakt al gebruik van een instrument om subjectieve data te verzamelen. Men verzamelt daarbij zowel objectieve als subjectieve data per wijk, en stelt dit online beschikbaar voor de burger. Een aantal thema's als veiligheid en leefbaarheid worden meegenomen in de wijkmonitor. Met al deze verzamelde gegevens maakt men een analyse van welk van de wijken. Hiervoor heeft men een model ontwikkeld (figuur 4.1).

Figuur 4.1: Model gemeente Assen voor wijkmonitor.

Aan de hand van dit model wordt er een analyse gemaakt voor verschillende thema's. Een gemiddelde score voor elk van de thema's wordt weergegeven met een kleur. De sociale index is opgedeeld in vier verschillende subthema's: persoonlijke competenties, binding, participatie en leefomgeving. Deze zijn vervolgens weer onderverdeeld in kleinere thema's als opleiding gezondheid inkomen, participatie etc. Elk van deze subjectieve categorieën wordt door de burger in de wijk beoordeeld met een cijfer. De objectieve categorieën als opleiding en inkomen komen uit de gemeentelijke database. De informatie wordt gekoppeld aan een cijfer, die vervolgens in kleur weergegeven wordt in een diagram. Rood staat hierbij voor een lage score en bouwt dit zich langzaam via oranje op naar groen, wat staat voor een cijfer boven de 7 (figuur 4.2).

Figuur 4.2: Wijkanalyse Assen-West met wijkmonitor.

Wanneer er binnen een wijk dan een ruimtelijke ingreep plaatsvindt, worden deze subjectieve data en score meegenomen in de ingreep. Een voorbeeld hiervan is een nieuw winkelcentrum. Hierbij moet gekeken worden naar de mate van investering en hoe deze, door middel van woningen op het winkelcentrum, misschien terug te verdienen zijn. Maar als de wijkmonitor in deze wijk aangeeft dat de burens elkaar niet kennen en er een gebrek aan sociale cohesie is, kan dit meegenomen worden in het project en kunnen er bij de opening van het winkelcentrum bijvoorbeeld buurtactiviteiten georganiseerd worden om de cohesie te verbeteren. Als planoloog bij de gemeente Assen gebruikt dhr. Nieveen eigenlijk alleen de wijkmonitor voor de subjectieve data. Andere instrumenten om subjectieve data te verzamelen zijn bij hem zo niet bekend.

4.3 De positie van subjectieve data binnen de planningscyclus

Uit alle vier interviews is naar voren gekomen dat subjectieve data zowel in het begin van de planningscyclus als tijdens de evaluatiefase een rol kan spelen. Dhr. Nieveen van de gemeente Assen geeft hierbij aan dat na de probleemverkenningfase en het vaststellen van de doelstellingen, zowel objectieve als subjectieve data gebruikt worden bij het opzetten van de alternatieve oplossingsrichtingen. Door burgers te betrekken in het ruimtelijk beleid kun je subjectieve informatie meenemen in je planvormingsproces. Deze subjectieve data wordt in samengevat in een paar algemene subjectieve waarden en dit wordt met de al verzamelde objectieve data samengevoegd. De statisticus van de gemeente zet deze gezamenlijke informatie in grafieken en berekend ze door voor de planologen van de gemeente.

Dhr. Kamps van de gemeente Tynaarlo geeft aan dat subjectieve data in meerdere fases van de planningscyclus een rol kan spelen. Het is belangrijk om in een zo'n vroeg mogelijk stadium de subjectieve informatie verzameld te hebben. Er kunnen hierdoor problemen aan het licht komen die voorheen niet bekend waren bij de gemeente. Bij de planvormingsfase kan subjectieve data meegenomen worden om het definitieve planontwerp aan te passen aan de voorkeuren van de lokale burger. Maar ook in de evaluatiefase kan subjectieve data een rol spelen, omdat het van belang is dat bij de uitvoering van het definitieve plan de uitkomsten teruggekoppeld worden aan de burger.

Bij de Grontmij verzameld men het liefst de subjectieve data in een zo'n vroeg mogelijk stadium. In het begin van het planningsproces gaat men in conclaaf met de burgers over mogelijke alternatieve oplossingsrichtingen. Hoe eerder deze subjectieve data is verzameld, des te beter kan het definitieve planvoorstel afgestemd worden aan de wensen van de burger. Daarnaast is het volgens de Grontmij belangrijk dat burgers zo vroeg mogelijk hun gevoelens kwijt kunnen en meedenken over de ruimtelijke plannen. Dit omdat men anders later in het planningsproces op weerstand van burgers kan stuiten en dit de efficiëntie van het beleid niet ten goede komt. Het kan daarnaast ook zinvol zijn om later in de planningscyclus de verzamelde data terug te koppelen aan de burger in de vorm van een uitgewerkt plan. Burgers kunnen dan met eigen ogen aanschouwen wat er met hun mening en voorstellen is gedaan in het ruimtelijk plan en dit wordt over het algemeen sterk gewaardeerd door de burger.

Ook Drs. van der Reijden geeft aan dat subjectieve data voornamelijk een rol speelt in het begin van het planningsproces. Problemen in de samenleving kunnen uit verzamelde subjectieve informatie naar voren komen. Ook is het belangrijk om voor het definitie planontwerp alle subjectieve informatie verzameld te hebben. Op deze wijze kunnen voorkeuren in het planontwerp meegenomen worden en dit leidt tot betere beslissingen en beter beleid van een overheid. Ook tijdens de evaluatiefase van de planningscyclus kan subjectieve data een rol spelen, omdat het van belang is dat de data teruggekoppeld wordt naar zowel de gemeente als de burger. Een voorbeeld van zo'n terugkoppeling naar de burger is 'de Leefbaarometer', waarbij verzamelde subjectieve data de waardering van een locatie in Nederland weergeven. Ook via 'Lemoninternet, waarbij enquêteresultaten online gepubliceerd worden., is deze terugkoppeling naar de burger terug te zien. Een burger die meewerkt aan de planvorming wil ook de resultaten terugzien.

4.4 De geschiktheid bij de type ruimtelijke plannen

Bij de interviews kwam naar voren dat subjectieve data vooral relevant is bij concrete lokale plannen. Volgens dhr. Nieveen van de gemeente Assen kan een subjectieve data voornamelijk een rol spelen op lokaal niveau. Omdat voorkeuren regionaal vaak al verschillend zijn, is het moeilijker om subjectieve waarden toepassen in regionale plannen of beleid. Het gevaar schuilt hem dan in het feit dat lokale voorkeuren samengevoegd worden in een regionale of landelijke voorkeur. De subjectieve data kan

dan niet meer overeenkomen met de voorkeur van de planlocatie. Strategische plannen zijn vaak visionair en gaan uit van algemene scenario's gebaseerd op objectieve data. Operationele plannen zijn wel geschikt om gebaseerd te worden op subjectieve informatie. Het draait bij operationele plannen om concrete, uitvoerbare plannen die te begrijpen zijn voor de bewoner. Het is voor bewoners makkelijker om hun mening te geven over een dergelijk concreet plan en deze mening kan dan verwerkt worden in het definitieve planontwerp.

Ook volgens dhr. Kamps van de gemeente Tynaarlo speelt subjectieve data voornamelijk een rol bij operationele plannen. Burgers kunnen zich voornamelijk inbeelden in plannen en de mogelijke effecten van de plannen wanneer deze heel concreet gepresenteerd worden. Ook bij tactische plannen kan subjectieve data een rol spelen, zo lang het plan maar praktisch is. Ondanks dat deze plannen een langere looptijd hebben, kan bijvoorbeeld een nieuw verkeer- en vervoersplan waarin de fietsstructuur concreet uitgewerkt wordt, voor burgers goed te begrijpen zijn en kan de subjectieve informatie en rol spelen bij het definitieve planontwerp. Burgers kijken voornamelijk naar wat er voor hun deur gebeurt en hebben moeite om zich voor te stellen hoe de ruimte er over tien jaar uitziet. Daarom speelt subjectieve data een kleine rol bij visionaire, strategische plannen.

Volgens Rotstein kent een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving voornamelijk een rol spelen op lokaal niveau. Volgens haar is het stimuleren van fysieke activiteit voornamelijk mogelijk in plannen op wijkniveau. Hoe concreter het ruimtelijk plan is, hoe beter subjectieve data volgens haar tot zijn recht komt. Daarom is het ook meer geschikt voor operationele plannen. Strategische plannen zijn te visionair en zijn voornamelijk gebaseerd op objectieve data.

Volgen van der Reijden van het RIGO, kunnen subjectieve data gebruikt worden voor twee taken van de overheid: het kan de basis vormen voor de langetermijnvisie van het ruimtelijk beleid en kan het een rol spelen bij de inrichting van de openbare ruimte op een lager schaalniveau. Het onderzoek naar subjectieve data voor langetermijnvisies richt het onderzoek zich voornamelijk op de verbanden die uit het onderzoek naar voren komen. Deze vormen dan de basis voor een visionair, strategisch plan.

Voor plannen die zich focussen op de inrichting van de openbare ruimte op een lager schaalniveau, is het van belang dat de beleving van de lokale burger in beeld wordt gebracht. Deze beleving kan worden meegenomen worden in concrete, uitvoerbare plannen en het is daarom geschikt voor operationele plannen. Subjectieve data betreffende de beweegredenen van burgers is uitermate goed geschikt voor herinrichtingsplannen (verkeerscirculaties) en het stedenbouwkundig opzetten van nieuwe wijken.

4.5 Potentie van een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving

Uit de interviews kwam naar voren dat het instrument een interessante optie kan zijn om subjectieve data te verzamelen, maar dat de beweegvriendelijke omgeving op dit moment geen prioriteit is in veel ruimtelijke plannen. De gemeente Assen ziet wel perspectief voor een instrument dat subjectieve data verzameld over de beweegredenen van bewoners. Omdat door de economische situatie de prioriteit van de gemeente niet ligt bij het stimuleren van fysieke activiteiten van burgers, is een op zichzelf staand instrument misschien niet interessant. Dhr. Nieveen ziet echter wel kansen voor het instrument als het een onderdeel gaat worden van de wijkmonitor. Het is voor de gemeente zeker interessant om te weten waarom iemand een bepaalde fietsroute verkiesst boven de andere. Waarom staan bepaalde verkeerssituaties mensen wel of niet aan? Als je dit met een instrument kan analyseren, kan het zeker relevant zijn voor het ruimtelijk beleid van de gemeente.

De gemeente ziet dezelfde potentie voor het instrument als de gemeente Assen. Ook in de gemeente Tynaarlo speelt het stimuleren van fysieke activiteit geen grote rol in de ruimtelijke plannen. De prioriteit van de gemeente ligt meer bij het investeren in het landschap. Mensen komen voor de omgeving en de rust naar de gemeente. Het instrument dat subjectieve data vergaart voor de beweegvriendelijke omgeving heeft daarom geen prioriteit voor de gemeente Tynaarlo. Wel kan het een meerwaarde hebben, wanneer het instrument met de verzamelde data bijvoorbeeld knelpunten aantoont in de infrastructuur. De verzamelde informatie kan dan worden meegenomen in herinrichting van de ruimte en kan een eventueel knelpunt aangepast worden naar de wensen van de bewoners. Het instrument dient zich eerst nog wel te bewijzen voordat de gemeente Tynaarlo interesse heeft.

Volgens Rotstein en Kuiper van de Grontmij is het instrument hetzelfde als een bijeenkomst met bewoners en betrokkenen. Het is een snelle manier om waardevolle subjectieve data te verzamelen. Er moet wel rekening gehouden worden met het feit dat mensen voornamelijk huidige knelpunten bespreken en zich moeilijker kunnen inbeelden hoe een nieuw te ontwikkelen plan eruit komt te zien. Bij herinrichtingen van bepaalde wijken en huidige situaties in de openbare ruimte is de potentie van het instrument daarom groter dan bij het ontwikkelen van nieuwe wijken. Bij bestaande situaties kunnen mensen beter aangeven waarom zij route A bijvoorbeeld prefereren boven route B. Mensen zullen volgens Rotstein ook geïnteresseerd zijn in het invullen van de enquête van het instrument. Ze zijn vaak betrokken bij de eigen omgeving of buurt, dit is ook terug te zien in de opkomst van bijeenkomsten met bewoners en betrokkenen. Daarnaast ligt het werkgebied van de Grontmij ook in veel krimpgebieden waarbij er veel gesloopt wordt. Dit leidt soms tot meer ruimte voor het aanleggen van groen waarin ideeën verwerkt kunnen worden die de fysieke activiteit van burgers stimuleren. Het instrument heeft volgens Rotstein en Kuiper voornamelijk potentieel als het een onderdeel is van een groter instrument dat de belevingswaarden van een buurt of wijk in beeld brengt. Als onderdeel van de wijkmonitor van de gemeente Assen is het een relevant instrument.

Volgens van der Reijden van het RIGO is er wel degelijk behoefte aan een instrument dat subjectieve data verzamelt en de beweegredenen van burgers in beeld brengt. Er is echter ook al veel informatie over bekend. . Daar komt ook bij dat er hedendaags weinig nieuwbouw is. Dus als basis voor nieuwe plannen is het instrument de komende tijd minder relevant. De focus ligt voornamelijk op herinrichtingen van plannen, die voornamelijk probleemgericht zijn. Daarnaast dient het instrument volgens hem ook goed afgestemd te worden met de reeds aanwezige instrumenten en onderzoeken. Als onderdeel van het grootschalige onderzoek de 'enquête wOon' van het ministerie, kan het wel degelijk relevante subjectieve informatie leveren. Binnen dit onderzoek wordt namelijk subjectieve data over de woonomgeving verzameld en gebundeld. Wel moet aangegeven worden dat het instrument een jaar of 5 geleden meer potentie had gehad. In Nederland heerste op dat moment een cultuur waarbij de ruimtelijke inrichting voornamelijk consumentgericht was. Ook partijen als projectontwikkelaars hadden die insteek. De economische situatie heeft geleid tot andere voorkeuren binnen het ruimtelijke beleid.

Hoofdstuk 5: Conclusies, aanbevelingen en reflectie

De onderzoeksvraag:

-Wat is de potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving?

Deelvragen:

-Wat is de hotspotmonitor, wat zijn de sterke en zwakke punten van de verkregen informatie en welke rol speelt het binnen de ruimtelijke planning?

- Op welke wijze kunnen de subjectieve data die een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving levert, gebruikt worden in de ruimtelijke planning?

- Zijn er andere instrumenten of methoden waarbij subjectieve data in het planningsproces wordt gebruikt?

- In welke fase van het planningsproces kan subjectieve data een rol spelen?

- Bij welk type plannen en kan een dergelijk instrument interessant zijn om subjectieve data te verkrijgen?

De diverse deelvragen dragen bij aan het beantwoorden van de hoofdvraag. In paragraaf 5.1 zullen de verschillende deelvragen en de hoofdvraag beantwoord worden op basis van de verzamelde informatie die uitgewerkt is in de voorgaande hoofdstukken. In paragraaf 5.2 zullen de conclusies, die de onderzoeker hieraan verbindt, uitgewerkt worden. In paragraaf 5.3 zal er een reflectie plaatsvinden op de wijze waarop het onderzoek verlopen is en op de conclusies van het onderzoek. In paragraaf 5.4 zal er een advies volgen voor vervolgonderzoek.

5.1 Beantwoording deelvragen en hoofdvraag onderzoek

De hotspot is een instrument dat subjectieve data verzamelt over natuurgebieden. Respondenten kunnen in een online enquête aangeven hoe ze een bepaalde locatie waarderen en waarom. Het instrument heeft een aantal sterke en zwakke punten. Een groot voordeel van de hotspotmonitor is de gebruiksvriendelijkheid van het instrument. Door de drempels zo laag mogelijk te maken, is de enquête voor nagenoeg iedereen in te vullen. Daarnaast is de tool gestandaardiseerd, waardoor het instrument ook in andere landen makkelijk in te voeren is. Er is echter nog te weinig informatie verzameld om op zowel lokaal als regionaal aan alle locaties een belevingswaarde te kunnen

geven. Daarnaast is niet alle verzamelde data bruikbaar, omdat sommige respondenten de enquête niet afronden of informatie bij de verkeerde marker zetten.

Het instrument kan wel een rol spelen binnen de Nederlandse ruimtelijke planning. De verzamelde subjectieve data kan in de beginfase van de planningscyclus een rol spelen door problemen in beeld te brengen of door bij te dragen aan het planontwerp. Het instrument kan daarbij voornamelijk een rol spelen bij operationele plannen. Ook bij beleidsevaluaties kan de verzamelde data van de hotspotmonitor gebruikt worden. Bij zowel het rationele als het politieke interactief proces perspectief kan de hotspotmonitor helpen door het beleid efficiënter te maken en de afstand tussen de overheid en de burger te verkleinen.

Andere instrumenten die gebruikt worden om subjectieve data te verzamelen zijn (online) enquêtes, bijeenkomsten voor bewoners en betrokkenen, klankbordgroepen en expertmeetings. Daarnaast gebruikt de gemeente Assen een eigen instrument om de beleving in de wijken van de stad te meten, namelijk de wijkmonitor.

Subjectieve data kunnen in zowel de beginfase als de evaluatiefase van de planningscyclus een rol spelen. Subjectieve data kunnen een probleem binnen de samenleving in beeld brengen die voorheen niet bekend was bij de overheid. Daarnaast kan de data mee worden genomen bij het ontwerpen van het definitieve plan, zodat er later in het planningsproces minder weerstand vanuit de samenleving komt. Bij de evaluatiefase kunnen de verzamelde subjectieve data een beeld vormen of het beleid of het plan daadwerkelijk de werking heeft gehad zoals deze tijdens de opzet bedoeld was.

Subjectieve data kunnen voornamelijk een rol spelen in operationele plannen. Hoe concreter een plan of het beleid is uitgewerkt, hoe beter de burger zich kan inleven in de situatie en hoe sterker zijn mening zal zijn. Maar ook bij tactische plannen kan subjectieve data worden meegenomen, zo lang het plan maar praktisch is. Een verkeer- en vervoersplan waarin de fietsstructuur concreet uitgewerkt wordt, voor burgers goed te begrijpen zijn en kan de subjectieve informatie en rol spelen bij het definitieve planontwerp. Voor strategische plannen kan subjectieve data voornamelijk verbanden naar voren brengen die in langetermijnvisies kunnen worden verwerkt.

Een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving heeft wel degelijk potentie, maar de beweegvriendelijkheid van de omgeving speelt op de moment geen grote rol in de ruimtelijke plannen. Een jaar of vijf geleden heerste er in Nederland een andere cultuur waarbij de ruimtelijke inrichting voornamelijk consumentgericht was. Als onderdeel van een groter instrument als de wijkmonitor heeft het instrument wel potentie. Het is voor de gemeente zeker interessant om te weten waarom iemand een bepaalde fietsroute verkiest boven de andere. Als je dit met een instrument kan analyseren, kan het zeker relevant zijn voor het ruimtelijk beleid van de gemeente.

5.2 Conclusie onderzoeker

Terugkijkend op de onderzoeksvraag *‘wat is de potentiële rol van een instrument vergelijkbaar met de HSM in ruimtelijke planningsprocessen ter bevordering van een beweegvriendelijke omgeving?’* kan door de onderzoeker geconcludeerd worden dat er wel zeker potentie voor een instrument is om de ruimtelijke planningsprocessen te bevorderen. De verzamelde data kan bijvoorbeeld knelpunten in de huidige openbare ruimte aantonen. Subjectieve data kan bijvoorbeeld aantonen dat fietsers een bepaalde verkeerssituatie mijden omdat het te gevaarlijk is en daarom bijvoorbeeld een andere route of een andere modaliteit verkiezen. In herinrichtingsplannen van het gebied kunnen dergelijke problemen worden aangepakt. Daarnaast kan de verzamelde data de voorkeuren en wensen van lokale bewoners in beeld brengen. Deze voorkeuren kunnen in het definitieve planontwerp worden meegenomen, waardoor er in een latere fase van het planningsproces minder weerstand vanuit de samenleving komt op het plan. Bij evaluaties van een plan kunnen subjectieve data aantonen dat mensen een bepaalde verkeerssituatie beter waarderen waardoor ze vaker de fiets pakken of dat een herinrichting van een wijk leidt tot een toename van wandelende burgers. Omdat burgers vaak moeite hebben om in te schatten hoe ze gaan ‘bewegen’ in een nieuwe wijk en ook problemen hebben om in te schatten hoe de openbare ruimte er over tien jaar uitziet, is het instrument voornamelijk geschikt om in te zetten bij operationele plannen.

Omdat het thema de beweegvriendelijke omgeving volgens de geïnterviewde partijen geen prioriteit is binnen de ruimtelijke plannen, zal het advies ook zijn dat het instrument onderdeel gaat uitmaken van een groter instrument waarbij de beleving van een buurt of wijk in beeld wordt gebracht.

5.3 Reflectie op het onderzoek

Het is belangrijk om te benoemen dat de verzamelde data om de praktijk in beeld te brengen, voortgekomen is uit een viertal interviews. De beide gemeenten die geïnterviewd zijn, zijn middelgrote gemeenten het noorden van Nederland. Het kan zijn dat de gemeente Amsterdam veel meer instrumenten heeft om subjectieve data te verzamelen om vervolgens hieruit conclusies voor het beleid te trekken. Dit maakt het dat de conclusies gebaseerd zijn op enkel de geïnterviewde partijen, en dus geen betrekking hebben op het algemene ruimtelijke beleid in Nederland. Er zijn nu een onderzoekscentrum, een commerciële partij en twee verschillende gemeenten in beeld gebracht. Meer interviews zouden de conclusies en het onderzoek versterken, maar ergens moet een grens gesteld worden. Daarnaast is het hoofdstuk over de hotspotmonitor gebaseerd op een tweetal wetenschappelijke artikelen en een interview met een van de oprichters van het instrument. Omdat het instrument in 2011 pas online is gegaan, is er nog weinig documentatie te vinden en zijn er nog weinig conclusies getrokken over de werking van het instrument. Daarnaast is een oprichter van het instrument toch geneigd minder kritisch te zijn op zijn ontwerp dan dat een buitenstaander dat is. Dit heeft ertoe geleid dat het instrument voornamelijk is beschreven en een echte evaluatie van het instrument niet mogelijk was. Dit geeft dr. Sijsma ook aan in het interview (Sijsma, bijlage 2, 2012).

Toch is de onderzoeker van mening dat het onderzoek een bijdrage kan leveren bij de ontwikkelingen en de mogelijke resultaten van een nieuw instrument. Er is gepoogd de een dergelijk instrument een plaats te geven in de Nederlandse ruimtelijke planning en te kijken wat eventuele resultaten voor het instrument kunnen betekenen voor de ruimtelijke planning. Het onderzoek heeft ook aangetoond dat een aantal partijen ook wel de potentie zien van een dergelijk instrument, al zal het aan een aantal eisen voldoen en is de potentie groter wanneer het een onderdeel is van een groter instrument die de alomvattende beleving van de omgeving in beeld brengt.

5.4 Advies voor vervolgonderzoek

Tijdens het onderzoek is naar voren gekomen dat er nog niet veel wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar instrumenten voor het verzamelen van subjectieve data in de ruimtelijke planning. In dit onderzoek is er enkel gekeken naar de wijze waarop een

viertal partijen subjectieve data verwerken in hun plannen. Een relevant vervolgonderzoek zou kunnen kijken naar wat subjectieve data tot nu toe heeft betekend voor ruimtelijke plannen en hoe burgers, die de subjectieve data geleverd hebben, kijken naar de wijze waarop dit terug is gekomen in de plannen. Daarbij kan het ook relevant zijn te onderzoeken naar de rol van subjectieve data in nationale plannen. In dit onderzoek komt naar voren dat subjectieve data voornamelijk geschikt is voor lokale en operationele plannen. Toch kan nationaal vergaarde subjectieve informatie een rol spelen bij nationale plannen. Daarbij kan er gekeken worden naar hoe de subjectieve data bepaalde verbanden aan kunnen tonen en hoe deze verbanden een rol kunnen spelen in het opstellen van visionaire plannen.

Literatuur

Bandura, A. (2001). *Social cognitive theory: an Agentic Perspective*.

CBS Statline. (2012). *Gezondheid, leefstijl, zorggebruik; t/m 2009*.

Crabbé, A., Leroy, P. (2008). *The handbook of environmental policy evaluation*. Taylor & Francis Ltd.

Engbers, L.H., de Vries, S.I., Pierik, F.H. (2010). *Criteria beweegvriendelijke omgeving*. TNO Kwaliteit van Leven.

Edgar, A. (2006). *Habermas – The Key Concepts*. London and New York: Routledge.

Ewing, R. Hardy, S. (2009). *Measuring the Unmeasurable: Urban Design Qualities Related to Walkability*. Journal of Urban Design, published 13 feb. 2009.

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive Dissonance*. Row Peterson, Evanston.

Forester, J. (1989). *Planning in the face of power*. London: University of California Press.

Forster, N. (1994). *The analyse of company documentation*. In: Qualitative methods in organizational research. Pag. 147-166. London/Thousand Oaks: Sage publications.

Green J. (1999). *Deep democracy: community, diversity and transformation*. Oxford: Rowman and Littlefield;

Groenendijk, L.W.K. (2009). *Overgewicht en Obesitas: een groeiend probleem bij kinderen: de invloed van de opvoedstijl op het eetgedrag en het gewicht van kinderen*.

Hoogerwerf, A. (2008). *Beleid, processen en effecten*. Alphen aan de Rijn, Kluwer.

Jacobs M. (1991). *The green economy: environment, sustainable development and the politics of the future*. London: Pluto

Klink, A., Rosenmöller, P., Polder, J. (2008). *Het economisch gewicht van overgewicht*.

Lee, C., A.V. Moudon (2004). *Physical activity and environment research in the health field: implications for urban and transportation planning practise and research*. In: Journal of planning literature 2004 19: 147. DOI 10.1177/0885412204267680.

Lieverink, I. (2011). *De gemeentelijke structuurvisie: doorwerking van een strategisch beleidsinstrument: Een onderzoek naar de doorwerking van het verplichte instrument 'structuurvisie' naar het gemeentelijk bestuursniveau*. Universiteit Utrecht.

Ministerie van VROM (2004). *Grondbeleid in relatie tot uitvoering van de Nota Ruimte*.

Roo, G. de, Voogd, H. (2004). *Methodologie van de planning: over processen ter beïnvloeding van de fysieke leefomgeving*.

Sijtsma, et. al. (2012) *Evaluation of landscape impacts: Enriching the economist's toolbox*. Landscape Economics. London: Routledge.

UNESCAP (2008). *'What is good governance?'*

Voogd, H., Woltjer, J. (2006). *Facetten van de planologie*. Kluwer uitgeverij Alphen aan de Rijn.

Webler T, Kastenholz H, Renn O. (1995). *Public participation in impact assessment: a social learning perspective*. EIA Review;15(3):443– 63.

Wilkins, H. (2003). *The need of subjectivity in EIA: discourse as a tool for sustainable development*. Toronto, Canada.

Bijlage 1: De hotspotmonitor

Uw eigen buurt
De kaart toont uw buurt, met een cirkel van 1 kilometer rondom uw woning. Kunt u binnen de cirkel, of als dat moeilijk is zo dicht mogelijk, een heel aantrekkelijke plek vinden? Denk u erom dat u alleen plekken met markering, natuur en/of water?

Hoe?
1. Klik op de punaise aan de linkerkant van het scherm.
2. Klik met de muis op een plek op de kaart die u heel aantrekkelijk vindt.
3. Beantwoord daarna de vragen.

Tips
- U kunt inzoomen en bewegen in de kaart.
- U kunt ook zoeken naar een bepaalde plek en een woord in te typen in het zoekscherm.
- Als u de punaise wilt verplaatsen kunt u nogmaals op klikken en hem verslepen.

Afbeelding 1: het aangeven van een marker binnen in de straal vanaf de aangegeven postcode.

1. Over uw plek
Bedeelt u met deze punaise precies deze plek of een ruimer gebied?
 Precies de plek
 Ruimer gebied
 Eventuele toelichting: _____

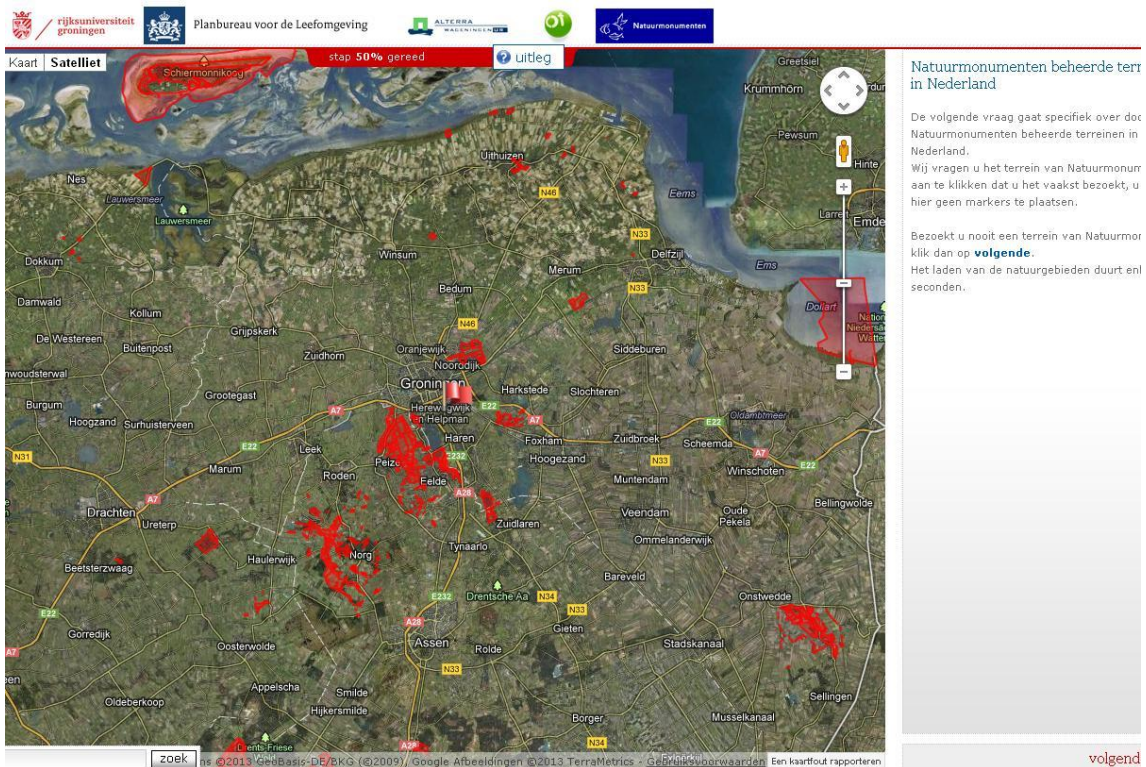
Hoe aantrekkelijk vindt u deze plek? (rapportcijfer van 1 tot 10 = ideaal)
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 Volgende

2. Aantrekkelijkheid
 3. Aantrekkelijkheids termen
 4. Bezoekfrequentie
 5. Activiteiten
 6. Recreatiemotieven

Afbeelding 2: Specifieke locatie plus vragen in het kader rechts.

☐ 1. Over uw plek	☐ 1. Over uw plek
☐ 2. Aantrekkelijkheid	☐ 2. Aantrekkelijkheid
☐ 3. Aantrekkelijkheids termen	☐ 3. Aantrekkelijkheids termen
☐ 4. Bezoekfrequentie	☐ 4. Bezoekfrequentie
☐ 5. Activiteiten	☐ 5. Activiteiten
Welke activiteiten onderneemt u op deze plek? (Klik de plaatjes aan die voor u van toepassing zijn)	
Fietsen 	
Lopen 	☐ Gezellig samen op stap met vrienden, familie of gezin.
Toeren 	☐ De batterij opladen; buiten tot rust komen.
Natuur kijken 	☐ Iets leren en ontdekken; over natuur of cultuur.
Watersport 	☐ Vrij rondzwelen in de natuur; bomen, bloemen of vogels herkennen.
Andere sport 	☐ Voor de sport en de uitdaging.
Zitten zonnen en spelen 	
Anders/toelichting... <input type="text"/>	Anders/toelichting... <input type="text"/>
Volgende vraag ▶ <input type="text"/>	

Afbeelding 3: Vragen of activiteiten en recreatiemotieven.

Afbeelding 4: Locaties gebieden Natuurmonumenten.

Bijlage 2: Interviews

Interview met dr. Sijsma op de Rijksuniversiteit Groningen. 5 december 2012.

Afgenomen met T. Boxem, student Technische Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

-Wat was de aanleiding voor u om een dergelijk instrument met anderen op te zetten?

-Wat is de hotspotmonitor?

-Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de hsm?

-Welke rol heeft het instrument in de ruimtelijke planning?

-Op welk schaalniveau van de ruimtelijke planning is de hsm als instrument relevant?

-Zou een dergelijk instrument ook toepasbaar zijn m.b.t. de beweegvriendelijke omgeving?

Frans Sijsma is econoom qua training en heeft daarna lang bij de Faculteit Economie gewerkt. Daarnaast maakt hij kosten-batenanalyses om ruimtelijke plannen te evalueren. Hij is begonnen met de kosten-batenanalyse van de Ecologische Hoofdstructuur. Normaal is men bij kosten-batenanalyses voornamelijk bezig met geld, maar dhr. Sijsma bekijkt het meer vanuit het evaluatieperspectief waarbij het meer gaat om goede informatie. In de evaluatie moet links of rechtsom contact worden gemaakt door middel van goede informatie. Dit is voor de natuur goed te doen, omdat er heel veel informatie beschikbaar is over natuur in Nederland. Door de MER-verplichtingen was er al heel veel uitgezocht hoe de ecologie precies in elkaar steekt op een bepaalde locatie. Daarnaast heeft hij veel met PBL, het Planbureau voor de leefomgeving, gewerkt. Sinds twee jaar werkt hij fulltime aan de faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen.

Bij ruimtelijke plannen draait het ook vaak om kwaliteit of beleving. Maar na verscheidene evaluaties zag hij dat er nooit diepgaande informatie was verwerkt in ruimtelijke plannen. De vraag was: wie waardeert nou eigenlijk wat? Men was voornamelijk geïnteresseerd in de landschapskant, de natuurlijke gebieden. Maar hij wilde liever niet dat het 'predefined' was, als bijvoorbeeld de vraag: 'wat vindt u van het landschap van de Drentse Aa?'. Want wat is de Drentse Aa en waar houdt het op? Het gaat er juist om dat je vraagt 'wat vind je van die plek?' zodat je ruimtelijk precies je informatie verkrijgt en dan in de massa ziet hoe mensen een gebied waarderen.

Bij PBL gaf men aan dat er steeds meer kosten-batenanalyses gemaakt dienen te worden en men vroeg zich af hoe dat nou precies met landschap moest. Dhr. Sijsma is toen gaan kijken hoe anderen als economen dat deden en wat is de informatie die erin zit. Daarbij kwam aan het licht dat er niet goed gedefinieerd was wie wat waardeert. Men telt vaak lokale voorkeuren op naar een nationale voorkeur. Wat is nationaal aantrekkelijk is informatie, maar het is natuurlijk ook van belang te weten wat iemand lokaal aantrekkelijk vindt. De landschapsonderzoekers waren vaak ruimtelijk te vaag. Want wanneer vernielt een weg nou een heel landschap? Maar dat zijn wel problemen, want het is misschien wel een waardevol gebied waar een weg doorheen wordt gelegd. Je moet dan precies meten hoe een dergelijk gebied gewaardeerd wordt. Dit is een motivatie geweest om de hotspotmonitor op te zetten. Een andere motivatie is dat bij projectevaluaties in korte periode een heel project geëvalueerd moet worden. Dan heeft men per effect misschien maar twee dagen de tijd om een evaluatie te maken. En er was wel een methode om de landschapseffecten te beoordelen, maar dat was heel diepgaand en koste om en nabij de €100.000. Er moet iets komen wat gestandaardiseerd is en snel werkt.

Bij de eerste evaluatie natuurverkenning zijn er 3600 mensen ondervraagd. Daarbij is een internetpanel ingeschakeld om onder die 3600 mensen een juiste weerspiegeling te verkrijgen van de samenleving. De verkregen informatie is in een GIS gezet. Dit kan heel snel gedaan worden als de Tool standaard is. Dan dient alleen het gebied nog gedefinieerd te worden. Er is met Google Maps gewerkt. Op Google Maps kan men hun postcode invullen en dan komt men al uit bij waar ze wonen. Op die manier wordt men ontzettend geholpen in het ruimtelijk besef. De verkregen informatie kan in een eindtabel in bijvoorbeeld een MER een score weergeven die de gewogen aantrekkelijkheid van een hectare weergeeft.

Op dit moment delegeert het Rijk het natuurbeleid naar de provincies. Maar waarom zou het natuurbeleid een regionale hotspot als de Hoornseplas door het Rijk bepaald moeten worden? Dat soort natuur moet komen te vallen onder lagere overheden. Maar de Veluwe of de duinen hebben een nationale beleving en zullen onder nationaal beleid moeten blijven vallen.

Men is nu bezig om online communities op te zetten voor verschillende natuurgebieden als de Veluwe of Schiermonnikoog. De opzet is een beetje als Facebook, waarbij mensen die bijvoorbeeld lid zijn van de Veluwecommunity foto's kunnen delen of de

recreatiemogelijkheden aangeven aan andere leden. Dit om een soort pallet aan te bieden van een specifiek gebied.

De verkregen informatie via de hotspotmonitor wordt eerst gescreend. Van de 3600 respondenten zijn er ongeveer 3300 uiteindelijk gebruikt voor de evaluatie. Dat kan zijn omdat mensen het niet hebben afgemaakt of niet heel betrouwbaar de vragenlijst ingevuld hebben. De informatie is uiteindelijk natuurlijk niet meer dan de informatie die het is. Het is ook vrij eenvoudige informatie. Het is wel kwantitatieve informatie die we eerst niet hadden. Daarnaast is de ruimtelijkheid van de informatie door de afstandrelaties ook sterk. Het is echter ook nog te vroeg om te oordelen, omdat er regionaal en lokaal nog te weinig informatie verkregen is.

Een instrument als de HSM ontwikkelt zich ook langzaam door. Zo zijn er eerst discussies geweest over de verschillende kilometergrenzen die gesteld zijn. Waarom niet 25km in plaats van 20km en waarom de 60kmgrens? Daarnaast zijn er ook meerdere markers getest in een scherm, waarbij al snel duidelijk werd dat men de informatie bijvoorbeeld per ongeluk bij de verkeerde marker invulde. Daarnaast vroeg men zich af of er een bepaald stramien in de vragen moest zitten. Moet je mensen de ruimte geven om eerst vraag 4 in te kunnen laten vullen om vervolgens naar vraag 2 te gaan. Of moet je, zoals Natuurmonumenten ook had aangegeven, juist een 'flow' creëren in de vragen waarbij mensen niet meer terug kunnen. In de eerste versie waarbij de 3600 respondenten de vragen hadden ingevuld, zaten er nog geen open vragen tussen. Men kon toelichtingen geven op gesloten vragen, maar nu plaatst men een marker, geeft een rapportcijfer en geeft men aan waarom dat aantrekkelijk is. In de eerste versie zat ook nog een vaste module met recreatiemotieven. Dan kwam men in een scherm waarbij eerst een a4 met tekst moest worden gelezen met allemaal mogelijkheden tot recreatie en dan moest men dat onderverdelen met percentages. Nu heeft men bij een gebied vijf recreatiemotieven opgehangen. Vanuit de managementhoek is er voor Natuurmonumenten ook nog een vraag toegevoegd: 'welke natuurmonumentengebied bezoekt u vaak?'

De HSM wordt voornamelijk als enquêtetool ingezet. Voor het eerste onderzoek zijn er 3600 mensen op zes geclusterde plekken ondervraagd. De tweede keer is de HSM ingezet voor Natuurmonumenten. Daar waren 1800 respondenten. Dat was gericht op het panel van Natuurmonumenten zelf. De laatste keer is het ingezet voor Almere schaalessprong. In de regio Amsterdam-Almere zijn daarbij 500 mensen ondervraagd. Je

kunt representatieve samenstellingen respondenten kopen die de samenleving weerspiegelen.

Het sterke punt van de HSM is dat er informatie verkregen wordt die er eerst niet was. De kracht is de standaardisatie, het instrument wordt vanaf volgend jaar ook in andere landen als Duitsland en Denemarken gebruikt. Het is nog te vroeg om echt zwakke punten van de HSM aan te geven en het instrument te evalueren. Een benefit als de communities is nu bijvoorbeeld nog niet van toepassing.

De HSM speelt ook een rol in de ruimtelijke planning. Zo zijn de natuurverkenningen ermee geëvalueerd, dit zijn plannen voor de verschillende dingen in de natuur. Meer vitale natuur, meer beleefbare natuur, meer inpasbare natuur. Een onderdeel daarvan is de beleving, welke natuur goed scoort. De hoog gewaarde gebieden van nu kunnen daarbij een invulling geven. Ook partijen als Grontmij kunnen gebruik maken van de tool, als ze de data ook maar terug leveren. Zo kan er geleerd worden van allerlei kleine projecten. En partijen als PBL maken er gebruik van en die zitten heel dicht op het beleid zelf.

Interview A. Nieveen bij de gemeente Assen. 19 december 2012.

-Hoe wordt volgens u op dit moment subjectieve data opgenomen in het planningsproces en hoe ziet u dit terug bij de gemeente Assen?

-In welke fase van het planningsproces zou volgens u subjectieve data een rol kunnen spelen?

-Welke instrumenten zijn er op dit moment om subjectieve data te verzamelen binnen de gemeente Assen?

-Voor welk type plannen zou een dergelijk instrument een rol kunnen spelen?

-Ziet u mogelijkheden voor een dergelijk instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving? Zou de gemeente Assen gebruik kunnen maken van het instrument?

Dhr. Nieveen heeft Technische Planologie gestudeerd aan de Rijksuniversiteit Groningen met als afstudeerrichting infrastructuurplanning. Maar hier is hij niet op afgestudeerd, maar hij heeft de opleiding Sociale Geografie afgerond aan de Rijksuniversiteit Groningen. Vervolgens heeft hij gewerkt bij Oranjewoud als adviseur. Sinds 2009 is hij werkzaam bij de gemeente Assen als beleidsadviseur voor planologie. Dit houdt in dat hij het college van B&W advies moet geven over planning op een hoog abstractieniveau. Welke trends en ontwikkelingen komen er op en hoe ziet de stad er bijvoorbeeld uit in 2030 op alle fysieke terreinen? Hieronder vallen de thema's duurzaamheid, groenontwikkeling, bereikbaarheid, detailhandel in de binnenstad en bedrijventerreinen/kantoorlocaties.

Op dit moment is hij bij de gemeente druk bezig om de structuurvisie uit 2009, waarin alleen de ambitie om te groeien van 67.000 naar 80.000 inwoners is uitgesproken, te wijzigen. Bevolkingsprognoses lieten zien dat een dergelijke groei mogelijk was, maar bevolkingsgroei is ook afhankelijk van hoeveel mensen er nieuw in een gemeente komen wonen. Maar door de economische crisis kon een nieuw woningaanbod niet gefinancierd worden. De gemeente is nu aan het herijken. De laatste prognoses laten zien dat een groei naar 77.000 inwoners mogelijk is. Dat betekent dat de gemeente zich nu al bezig moet houden met wat men moet doen om deze groei te realiseren in 2030. Daarbij is men zelf ook nog bezig met een scenario waarbij er helemaal geen groei is. Een groot project waar dhr. Nieveen op dit moment mee bezig is, is de nieuwe Florijnas langs het centraal station.

In het planningsproces kijk je als het ware in een glazen bol waarbij je een visie maakt voor bijvoorbeeld Assen in 2030. Hoe ziet de wereld er dan uit en wat moet er nu gebeuren om dat te bereiken? Vroeger deed men dit door middel van blauwdrukplanning, waarbij een kaart werd getekend hoe een ruimte er letterlijk uit komt te zien. Tegenwoordig wordt er steeds meer gepland vanuit het burgerinitiatief waarbij er al meer subjectieve data wordt meegenomen in de plannen. Daarnaast wordt er gekeken naar welke data er al tot de beschikking is. Hieronder vallen de objectieve data van de inwoners, elke burger staat geregistreerd. Waar woont hij/zij, hoeveel mensen wonen er in een woning, hoeveel auto's ze bezitten etc. Deze objectieve data worden door de statisticus van de gemeente Assen in grafieken gezet en doorberekend. Daarnaast zijn er subjectieve data, die door de leefbaarheidsmonitor en de veiligheidsmonitor online worden vergaard. Waardoor voel je je bijvoorbeeld onveilig? De resultaten van de monitoren worden grosso modo meegenomen en wordt er gekeken hoe deze informatie binnen de plannen past. Nu worden er voornamelijk op basis van objectieve data en een beetje subjectieve data gemaakt. Dit wordt voorgelegd aan bewoners en hierop volgt een inspraakavond. Hierna worden de plannen wat bijgeschaafd om vervolgens het plan vast te stellen.

De gemeente Assen heeft nu voor elke wijk zowel subjectieve als objectieve data verzameld voor bepaalde thematiek. Dit noemt men wijkmonitoren. Een wijkmonitor geeft voor een aantal thema's als veiligheid en leefbaarheid aan wat voor type wijk een wijk is. Deze data leveren een score voor een bepaald thema. Wanneer er binnen een wijk dan een ruimtelijke ingreep plaatsvindt, worden deze subjectieve data en score meegenomen in de ingreep. Een voorbeeld hiervan is een nieuw winkelcentrum. Hierbij moet gekeken worden naar de mate van investering en hoe deze, door middel van woningen op het winkelcentrum, misschien terug te verdienen zijn. Maar als de wijkmonitor in deze wijk aangeeft dat de burens elkaar niet kennen en er een gebrek aan sociale cohesie is, kan dit meegenomen worden in het project en kunnen er bij de opening van het winkelcentrum bijvoorbeeld buurtactiviteiten georganiseerd worden om de cohesie te verbeteren. Als planoloog bij de gemeente Assen gebruikt dhr. Nieveen eigenlijk alleen de wijkmonitor voor de subjectieve data. Andere instrumenten om subjectieve data te verzamelen zijn bij hem zo niet bekend.

Voorheen werd er geen rekening gehouden met de subjectieve data. Tegenwoordig zie je dat steeds meer. Al in de beginfase van de planvorming speelt subjectieve data een rol. Hoe verder je in de planvorming komt, bijvoorbeeld in bestemmingsplanprocedures, wordt subjectieve data steeds minder meegenomen. In het begin van het plan heb je de contouren van de subjectieve data al meegenomen.

Een instrument om subjectieve data te verzamelen kan volgens dhr. Nieveen voornamelijk een rol spelen op lokaal niveau. Voorkeuren liggen overal anders en het is lastig om subjectieve data op nationaal niveau een rol te laten spelen. Daarbij kan het bij operationele plannen een grotere rol spelen dan bij strategische plannen. Bij operationele plannen zijn de plannen concreter opgesteld en kan subjectieve data een rol spelen om het plan vorm te geven. Strategische plannen zijn meer toekomstgericht en zullen meer uitgaan van algemene scenario's gebaseerd op objectieve data.

Bij de gemeente ligt de prioriteit echter niet bij de beweegvriendelijke omgeving. Prioriteiten liggen bijvoorbeeld bij het aanleggen van de Florijnas, om de infrastructuur van de gemeente te verbeteren. Een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving kan wel een rol spelen binnen de ruimtelijke planning van de gemeente Assen. Als onderdeel van de wijkmonitor zal het instrument extra informatie kunnen verschaffen over waarom mensen op een bepaalde manier bewegen. Als je kijkt naar verkeersstromen met een fiets, hebben ze veel keuzemogelijkheden met de fiets. Dan is het interessant om te weten waarom iemand een bepaalde keuze maakt voor een route. Waarom staan bepaalde situaties je subjectief wel aan en waarom bepaalde verkeerssituaties niet? Als je door een dergelijk instrument bepaalde situaties kan analyseren, kan het zeker een relevant instrument zijn. Dhr. Nieveen is wel nieuwsgierig hoe het instrument een onderdeel kan zijn van de wijkmonitor.

Interview C. Kuiper en J. Rotstein bij Grontmij Assen. 20 december 2012.

-Is de Grontmij bekend met de definitie de beweegvriendelijke omgeving en zo ja, op welke manier is dit terug te vinden in de ruimtelijke plannen?

-In welke fase van het planningsproces zou volgens u subjectieve data een rol kunnen spelen?

-Hoe wordt op dit moment subjectieve data meegenomen in de plannen?

-Welke instrumenten zijn er op dit moment om subjectieve data te verzamelen binnen de Grontmij?

-Voor welk type plannen zou een dergelijk instrument een rol kunnen spelen?

-Ziet u mogelijkheden voor een dergelijk instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving? Zou de Grontmij gebruik kunnen maken van het instrument?

Rotstein is adviseur stedenbouw en landschap bij de Grontmij. Ze heeft aan de Rijks Hogere School voor Tuin- en Landschapsinrichting in Boskoop. Ze ontwerpt op allerlei verschillende schaalniveaus en voor verschillende thema's als recreatief, zandwinning en de inrichting van de woonomgeving. Kuiper werkt iets langer dan een jaar voor de Grontmij. Eerst heeft ze Sociale Geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen gestudeerd en heeft vervolgens de master Planologie afgerond. In haar master heeft ze een scriptie geschreven over de openbare ruimte. Als startend planoloog is ze aangenomen in het team stedelijke en regionale ontwikkeling. In dit team zijn zowel planologen, planeconomen, ontwerpers, ecologen en procesmanagers vertegenwoordigd. Op dit moment houdt men zich voornamelijk bezig met bestemmingsplannen, MER-procedures, woonvisies en woonakkoorden en ontwerpogaven.

De Grontmij is niet bekend met de specifieke definitie 'de beweegvriendelijke omgeving'. Men hanteert de definitie 'healing environment' en zijn steeds actiever om dit in de markt te brengen. De bebouwde omgeving moet bijdragen aan zowel het fysiek, mentaal en sociaal welbevinden van gebruikers. Bewegen in de omgeving maakt een deel uit van 'healing environment'. Het is geen product op zichzelf, maar het is een onderdeel van bijvoorbeeld een herinrichtingsplan van een straat, waarbij het riool aangepakt moet worden. Dan probeert men wel te kijken hoe 'healing environment' in dit plan mee kan worden genomen.

De Grontmij verzamelt de subjectieve data via (online) enquêtes en panelgroepen en het schriftelijk benaderen van bewoners. Het bepalen van de geënquêteerden wordt bepaald op basis van de opdracht en welke methode hierbij het meest relevant is. Soms worden er enquêtegroepen gekocht, soms worden bewoners benaderd of zet men een enquête online op de website. Er is geen instrument om subjectieve data te verzamelen en op te slaan. Er wordt ad hoc informatie verzameld voor de opdracht. De subjectieve data wordt in een zo'n vroeg mogelijk stadium verzameld. Men gaat in het begin van het proces in conclaaf met de bewoners, waarbij men eerst een planschets of een SWOT-analyse heeft gemaakt. Hoe eerder de subjectieve data verzameld is, hoe beter men het plan op de wensen aan kan passen. Burgers moeten zo vroeg mogelijk hun gevoelens kwijt kunnen en meedenken over plannen. Anders krijg je er later in het planvormingsproces problemen mee. Je moet soms ook een afweging maken. Als gemeente of als Grontmij weet je in het begin van het plan soms nog niet goed hoe het plan eruit moet komen te zien. Als je dan met bewoners een avond organiseert, geef je ze een platform om van alles te gaan roepen. Dan is het handig om een aantal voorbeelden uitgewerkt te hebben. Je geeft ze een aantal ideerichtingen of randvoorwaarden zodat ze een beetje gestuurd worden. Het kan ook waardevol zijn om later in het proces terug te komen met de verzamelde subjectieve data wanneer deze is uitgewerkt in het plan. Burgers kunnen dan met eigen ogen zien wat er met hun mening is gedaan en dit wordt over het algemeen sterk gewaardeerd.

Als onderdeel van een ander monitor als de wijkmonitor van de gemeente Assen zien ze wel kansen voor een dergelijk instrument. Een instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving kan volgens Rotstein voornamelijk een rol spelen bij operationele en lokale plannen. Het stimuleren van bewegen is voornamelijk op wijkniveau relevant. Hoe concreter het plan, hoe beter subjectieve data tot zijn recht komt. Bij structuurvisies tot 2030 worden voornamelijk objectieve data meegenomen om een scenario te vormen. Je moet van te voren weten waar je aan de slag gaat en bij het ontwerp van het plan kan de subjectieve data een rol spelen.

Het instrument is eigenlijk hetzelfde als een bewoneravond, waarbij je in samenwerking met de burger aan je planontwerp kan werken. Het is een snelle manier om waardevolle data te verzamelen. Daarbij is het misschien voor burgers lastig om bij nieuwe

ontwikkelingen een inschatting te maken hoe men daar denkt te gaan bewegen. Mensen komen eerder knelpunten bespreken dan situaties die wel aan de wensen voldoen. Daarom hebben ze ook meer moeite om toekomstige situaties in te schatten en daar hun oordeel over te geven.

Bij herinrichtingen van bepaalde woonwijken kan het instrument daarom meer een rol spelen dan bij de ontwikkeling van nieuwe wijken. Bij bestaande locaties hebben burgers een beter beeld van de situatie en wat wijzigen teweeg kunnen brengen. Mensen kunnen aangeven waarom ze in die situatie de voorkeur aan route A boven route B. Het werkgebied van de Grontmij ligt ook in veel krimpgebieden waarbij er veel gesloopt wordt. Ook hier kan subjectieve data betreffende de beweegvriendelijke omgeving een rol spelen. Door de sloop komt er meer ruimte voor groen, waarbij ideeën om meer te bewegen in verwerkt kunnen worden.

Bij Grontmij zijn er een aantal projecten waarbij het stimuleren van fysieke activiteit een rol speelt. In Kollum is men bezig met 'healing environment'. Deze plannen zijn echter nog niet naar de wens van de Grontmij, omdat er ook veel partijen bij betrokken zijn als woningcorporaties en de gemeente. Dit betrof een brede doelgroep, omdat er veel ouderen wonen en er een nieuwe school gebouwd wordt. Daarnaast is men lokaal bij een zorginstelling in Drachten bezig in samenspraak met de buurt een tuin om het gebouw aan te leggen. In deze 'vitaliteitstuin' spelen een bewegen en gezondheid een grote rol. Het hoeven geen grootse plannen te zijn om mensen tot fysieke activiteit aan te sporen. Creëer voor kinderen een veilige looproute naar school of geef bejaarden attributen om te bewegen. Hierbij spelen subjectieve gegevens een minstens zo'n grote rol als objectieve data.

Mensen zullen ook interesse hebben om de enquête van het instrument in te vullen. Mensen zijn betrokken bij hun eigen buurt, dit is ook vaak terug te zien in de opkomst bij buurtavonden die de Grontmij organiseert om subjectieve data te verkrijgen.

Interview H. van der Reijden bij RIGO Amsterdam. 17 januari 2013.

-Is het RIGO bekend met de definitie de 'beweegvriendelijke omgeving'? Doet het RIGO ook onderzoek naar de subjectieve waarden van burgers betreffende de beweegvriendelijke omgeving?

-Voor welke instanties verzamelt het RIGO subjectieve data?

-Welke instrumenten gebruikt het RIGO om subjectieve data te verzamelen?

- In welke fase van het planningsproces zou volgens u subjectieve data een rol kunnen spelen?

-Voor welk type plannen zou een dergelijk instrument een rol kunnen spelen?

-Ziet u mogelijkheden in een instrument dat subjectieve data vergaart over beweegredenen van burgers?

Drs. Ing. van der Reijden heeft de studie Planologie en Sociale geografie afgerond aan de universiteit van Utrecht. Hij is nu werkzaam als senior onderzoeker/adviseur bij RIGO research en advies. Het RIGO draagt door onderzoek, kennisontwikkeling en beleidsondersteuning bij aan de kwaliteit van besluitvorming.

Het RIGO doet onderzoek voor verschillende partijen. Hoofdzakelijk wordt er onderzoek verricht voor het ministerie van Binnenlandse Zaken en voor gemeenten. Daarnaast wordt er ook onderzoek verricht in opdracht van wooncorporaties en het Planbureau voor de Leefomgeving. Gemeenten willen vaak de beleving van de burger in beeld hebben. Het RIGO rapporteert de uitkomsten van het onderzoek aan gemeenten.

Het RIGO is bekend met de definitie 'de beweegvriendelijke omgeving'. Binnen onderzoeken voor gemeenten speelt overgewicht een rol. Het thema speelt ook bij oudere onderzoeken een rol, waarbij er voornamelijk werd gekeken vanuit een verkeerskundig en duurzaamheid oogpunt (minder gebruik van de auto). Het onderzoeken, die moeten bijdragen aan het stimuleren van fysieke activiteit van burgers, focussen zich op het type vervoerswijze en het type wijk. De binnenstad leent zich bijvoorbeeld meer voor het gebruik van de fiets dan een wijk uit de jaren '60. Het RIGO doet enkel het onderzoek, ze zijn niet betrokken bij het definitieve planontwerp.

Het RIGO research en advies verzamelt haar subjectieve data via enquêtes, bijeenkomsten met gebruikers of buurtbewoners of in expertmeetings. De enquêtes worden zowel online als 'op papier' afgenomen. Enquêtes op papier genieten de voorkeur bij het RIGO, omdat de respons tot nu toe groter is gebleken dan bij online enquêtes. Bij ontwikkelingen op een bepaalde locatie is het van belang om burgers op de specifieke locatie te ondervragen. Bij online panels wordt vaker een groep aangeleverd die de samenleving weerspiegelt, maar niet de bewoners van de locatie zelf. De bijeenkomsten voor gebruikers of bewoners hebben ook dit lokale karakter. De opkomst bij deze avonden is echter minder groot dan de respons op een enquête. Een bewoneravond trekt gemiddeld een man of dertig.

Volgens van der Reijden speelt subjectieve data voornamelijk een rol in het begin van het planningsproces. Subjectieve data kunnen een probleem binnen een samenleving in beeld brengen. Daarnaast is het van belang om in de planvorming al de subjectieve data verzameld te hebben. Op deze wijze kunnen de voorkeuren in het planontwerp worden meegenomen en dit zorgt voor betere beslissingen van een overheid. Daarnaast kan subjectieve data ook een rol spelen in de evaluatiefase van de planningscyclus. De data kan teruggekoppeld worden naar de gemeente, de belangrijkste doelgroep, of naar de burger zelf. Deze terugkoppeling naar de burger zelf is terug te vinden in de 'Leefbaarometer' of het online publiceren van enquêteresultaten via 'Lemoninternet'. Een burger die meewerkt aan de planvorming wil ook graag de resultaten terugzien.

Subjectieve data kunnen gebruikt worden voor twee taken van de overheid. Allereerst kan het een basis vormen voor de langetermijnvisie van het ruimtelijk beleid. Het onderzoek focust zich dan voornamelijk op verbanden die naar voren komen uit de verzamelde data. Deze verbanden kunnen de basis vormen voor visionaire, strategische plannen. Daarnaast kan subjectieve data een rol spelen bij de inrichting van de openbare ruimte op een lager schaalniveau. Hierbij is het van belang dat vooral de beleving van de lokale burger in beeld wordt gebracht. Dit maakt het geschikt voor operationele plannen op een lokaal niveau. De beleving kan meegenomen worden in concrete uitvoerbare plannen.

Er is wel behoefte aan een instrument dat de subjectieve informatie, de beweegredenen van burgers, in beeld brengt. Er is echter al wel veel over bekend. Het instrument dient dan ook afgestemd te worden met andere onderzoeken als verplaatsingsonderzoek en of onderzoek vanuit het Nederlands instituut voor Sport en Bewegen. Als losstaand instrument zal het dan misschien teveel overlap hebben met andere onderzoeken. Als onderdeel van het grootschalige onderzoek de 'enquête wOon' van het ministerie van BZK, kan het wel degelijk relevante subjectieve informatie leveren. Binnen dit onderzoek wordt namelijk subjectieve data over de woonomgeving verzameld en gebundeld. Daarbij moet aangegeven worden dat dit instrument een jaar of vijf geleden interessanter was geweest. In Nederland heerste toen een cultuur waarbij de ruimtelijke inrichting voornamelijk consumentgericht was. Dus meten wat de (woon)-consument wil was voor partijen als projectontwikkelaars ook interessant. De economische situatie heeft geleid tot andere prioriteiten binnen het ruimtelijke beleid, de focus ligt voornamelijk op de betaalbaarheid. Daar komt ook bij dat er hedendaags weinig nieuwbouw is. Dus als basis voor grootschalige nieuwe plannen is het instrument de komende tijd wat minder relevant. De focus ligt voornamelijk op herinrichtingen van plannen en binnenstedelijke plannen, die voornamelijk probleemgericht zijn.

Interview Kamps bij de gemeente Tynaarlo te Vries. 17 januari 2013.

-Is de gemeente Tynaarlo bekend met de definitie 'de beweegvriendelijke omgeving' of is de gemeente bezig plannen te realiseren die fysieke activiteit van de burger stimuleert?

-Hoe wordt volgens u op dit moment subjectieve data opgenomen in het planningsproces en hoe ziet u dit terug bij de gemeente Tynaarlo?

- Welke instrumenten zijn er op dit moment om subjectieve data te verzamelen binnen de gemeente Tynaarlo?

-Voor welk type plannen zou een dergelijk instrument een rol kunnen spelen?

-In welke fase van het planningsproces zou volgens u subjectieve data een rol kunnen spelen?

-Ziet u mogelijkheden voor een dergelijk instrument betreffende de beweegvriendelijke omgeving? Zou de gemeente Tynaarlo gebruik kunnen maken van het instrument?

Dhr. Kamps heeft Technische Planologie gestudeerd aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarna is hij zeven jaar werkzaam geweest bij Oranjewoud in Heerenveen als adviseur ruimtelijke economie. Vervolgens heeft hij 2,5 jaar als planoloog bij de gemeente Emmen en is nu een jaar of vier werkzaam bij de gemeente Tynaarlo. Hier is hij beleidsadviseur/projectleider.

De gemeente Tynaarlo is zelf niet bekend met de definitie 'de beweegvriendelijke omgeving'. Bij de gemeente Emmen en Tynaarlo heb je wel afdelingen die zich bezig houden met sport waaruit ideeën voorkomen om de fysieke activiteit te stimuleren. De gemeente Tynaarlo houdt bij het opzetten van uitbreidingswijken wel rekening met het stimuleren van fysieke activiteit. Dit is terug te zien in het planontwerp van de uitbreidingswijk 'de Bronnen'. De focus ligt niet enkel op het aantal woningen, maar er wordt geprobeerd dit in te bedden in de structuur van de dorpsranden waar men de hond uit kan laten of even een wandeling kan maken. De wijk ligt in een sterk landschappelijk raamwerk met bijvoorbeeld zandwegen. Deze lenen zich goed voor langzaam verkeer als fietsverkeer of wandelaars.

Subjectieve informatie moet gemeten worden. Dit kost geld en kost vaak veel tijd dat niet beschikbaar is. Nu pakken ambtenaren soms een kaart waarbij ze zelf aantrekkelijke locaties aanwijzen. Toch is het goed om, door bijvoorbeeld het afnemen van een online

enquête, te kijken wat de burger daadwerkelijk vindt. De gemeente Tynaarlo probeert altijd wel te meten wat de burger van de gemeente vindt. Binnen Tynaarlo ligt het nationaal landschap de Drentsche Aa. Daar zijn onderzoek uitgezet hoe de regio het gebied beleefd. Er werd gekeken naar waar de bezoekers vandaan kwamen en deze konden het gebied met een cijfer beoordelen. De enquêtes werden door mensen in het veld persoonlijk afgenomen. Het doel hiervan was om te kijken hoe de toerist het beste gefaciliteerd kan worden en hoe het gebied aantrekkelijker kan worden om zo meer bezoekers te trekken. Toch zijn er niet veel geschikte instrumenten voor handen om dit in beeld te brengen.

De gemeente Tynaarlo is vooral georganiseerd via plattelandsfunctionarissen die werken vanuit de verschillende kleine dorpen. Die zitten bij jaarvergaderingen en zijn in gesprek met mensen in de dorpen over wat er speelt bij de burger. Daar komen kleine wensen als een bankje tot informatieborden naar voren. De gemeente verzamelt daarnaast de subjectieve data via bijeenkomsten voor geïnteresseerde en betrokken burgers. Deze zijn vaak ook wettelijk verplicht voor de gemeente. In een informatieavond presenteert de gemeente de visie en wisselt informatie uit met de aanwezigen. Dit is een manier om te toetsen of de visie van de gemeente overeenkomt met de wensen van de burger. De opkomst van een bewoneravond kan echter wel sterk verschillen. Zo zijn er thema's die sterk leven onder de bevolking of plannen die concreet zijn uitgewerkt, waarbij er tweehonderd mensen op zo'n avond afkomen. Maar er zijn ook avonden, zoals bij het presenteren van de woonvisie, waar maar twintig mensen op af komen. De gemeente werkt ook met klankbordgroepen, die samengesteld zijn uit lokale partijen als de historische vereniging, de ondernemingsvereniging en een aantal betrokken bewoners. Bij deze klankbordgroepen komt naar voren waar de gemeente precies wat moet ondernemen.

Subjectieve data kan in meerdere fases van de planningscyclus een rol spelen. Het is van belang om de data in het begin te hebben. Op deze manier kunnen problemen aan het licht komen die voorheen niet bekend waren. Bij de planvorming kan subjectieve data een rol spelen om het plan aan te passen aan de voorkeur van de lokale burger. Maar ook bij de evaluatie. Het definitieve plan en de uitkomsten worden teruggekoppeld aan de burger.

Het is interessant om achteraf te meten hoe de burger het plan beoordeelt en waardeert. Is er bijvoorbeeld wat gedaan met de persoonlijke inbreng van de burger.

Subjectieve data speelt voornamelijk bij operationele plannen een rol. Wanneer een plan concreet gepresenteerd wordt, kunnen mensen zich het inbeelden en kunnen ze er beter een mening over vormen. Ondernemers kijken vaak maar tot hun eigen stoep en zijn het niet gewend om tien jaar verder te kijken. Daarom vormt subjectieve data minder de basis voor visionaire, strategische plannen. Bij concrete, lokale plannen kunnen lokale voorkeuren mee worden genomen in het planontwerp. Ook bij tactische plannen kunnen subjectieve data een rol spelen, als het maar praktisch is. Je kunt best een nieuw verkeer- en vervoersplan presenteren, waarbij de fietsstructuur concreet wordt uitgewerkt. Ondanks dat dit op een langere termijn gepland is, kunnen mensen er toch hun mening over geven en kan dit meegenomen worden in het plan.

Het stimuleren van fysieke activiteit in ruimtelijke plannen speelt geen grote rol bij de gemeente Tynaarlo. Het is wel een maatschappelijk onderwerp, maar mensen gaan niet naar Tynaarlo omdat het een beweegvriendelijke omgeving is. Mensen komen voor de omgeving en de rust naar de gemeente. Hierin kan de bewegingsbehoefte wel een rol spelen, maar dit is zeker geen voorname rol. De prioriteiten liggen op andere vlakken. De gemeente investeert nu veel in landschap. Een nieuw instrument dat subjectieve data vergaart betreffende de beweegvriendelijke omgeving heeft daarom ook niet de prioriteit bij de gemeente Tynaarlo. Het instrument kan wel een meerwaarde hebben. Wanneer knelpunten door de verzamelde informatie in beeld worden gebracht, kunnen deze misschien verbeterd worden bij de herinrichting van de ruimte. Het instrument moet zich echter eerst nog maar eens bewijzen.